

ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਸਤਕ-2

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਪਰਾਲਾ

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ
ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ

ਪਹਿਲਾ ਐਡੀਸ਼ਨ : 2018

ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ : 2019

ਤੀਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ : 2020

ਚੌਥਾ ਐਡੀਸ਼ਨ : 2021.....2,20,900 ਕਾਪੀਆਂ

All rights, including those of translation, reproduction
and annotation etc., are reserved by the
Punjab Government

ਚਿਤਾਵਨੀ

1. ਕੋਈ ਵੀ ਏਜੰਸੀ-ਹੋਲਡਰ ਵਾਪੂ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ਿਲਦਸਾਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। (ਏਜੰਸੀ-ਹੋਲਡਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੰ 7 ਅਨੁਸਾਰ)
2. ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਛਪਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਜਾਲੀ ਨਕਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ (ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ) ਦੀ ਛਾਪਈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਸਟਾਕ ਕਰਨਾ, ਜਮ੍ਹਾਂਖੋਗੀ ਜਾਂ ਵਿਕਰੀ ਆਦਿ ਕਰਨਾ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਪ੍ਰਨਾਲੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।
(ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੀਆਂ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਬੋਰਡ ਦੇ 'ਵਾਟਰ ਮਾਰਕ' ਵਾਲੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਉੱਪਰ ਹੀ ਛਪਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਪਰਾਲਾ

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਕੱਤਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ, ਵਿੱਦਿਆ ਭਵਨ, ਫੇਜ਼-8, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ-160062 ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਐਸ. ਦਿਨੇਸ਼ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨਗਰ, ਜਲੰਧਰ ਦੁਆਰਾ ਛਾਪੀ ਗਈ।

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜ-ਭਾਸ਼ਾ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ-ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਬਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮਾਂ ਅਤੇ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਥਲੀ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ ਦੂਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ (ਪਹਿਲੀ-ਭਾਸ਼ਾ) ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਐਨ.ਸੀ.ਐਫ. 2005 ਅਤੇ ਪੀ.ਸੀ.ਐਫ. 2013 ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦਿਆਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਬਾਲ-ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਾਲ-ਗੀਤਾਂ, ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਦੀ ਦੁਹਰਾਈ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਕਹਾਣੀਆਂ, ਲੇਖਾਂ ਅਤੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਗਤੀਵਿਧੀ ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੰਦਰ ਚਿੱਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨਮੋਹਣਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਭਿਆਸ-ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕਾਸ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਮਾਹਰ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਾਮਿੰਦਰ ਚੌਹਾਨ ਦੁਆਰਾ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਾਹਰਾਂ ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਵਿਰਕ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨਿਤਾਸ਼ਾ ਕੋਹਲੀ, ਸ. ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਸ਼ਾ-ਮਾਹਰ ਐਸ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਸ. ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਸ. ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ. ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਲੰਗੜੇਆ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧੀਆ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਏ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦਾ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਚੇਅਰਮੈਨ
ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਪਰਿਣਾਮ

- ਸਿੱਖਣ-ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋਣਗੇ:-
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੜ੍ਹਨ-ਸਮਗਰੀ ਜਿਵੇਂ : ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਸਰਲ ਅਤੇ ਸੰਖੇਪ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖ ਆਦਿ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਰਾਮ, ਕਾਮਾ, ਪ੍ਰਸ਼ਨਵਾਚਕ ਤੇ ਵਿਸਮਿਕ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਠਹਿਰਾਉ ਦੇ ਕੇ, ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੋਲ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਨ-ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਗਤੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇਜ਼ੀ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਚਾਰਨ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੁਆਰਾ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਪਾਠ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਣਨ-ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਜਾਂ ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਸਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ/ਗੀਤ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਤਿ ਖਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ (Dictation) ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮੇਰਾ ਸਕੂਲ, ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ, ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਆਦਿ ਲੇਖ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅੰਦਰ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ : “ਮਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ” ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਧਾਰਨ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਬੁੱਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਦਿਮਾਗੀ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ-ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਅੰਦਰ ਸੌਂਦਰਯ ਬੋਧ-ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਭਾਗ-1

- ਬਾਲ-ਗੀਤ 01-02
- ਰੰਗੋ-ਰੰਗ ਮੁਹਾਰਨੀ 03-04
- ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਦੀ ਦੁਹਰਾਈ 05-32
- ਜਾਨਵਰਾਂ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਰੰਗਾਂ, ਫਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 33-35
- ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ 36-36

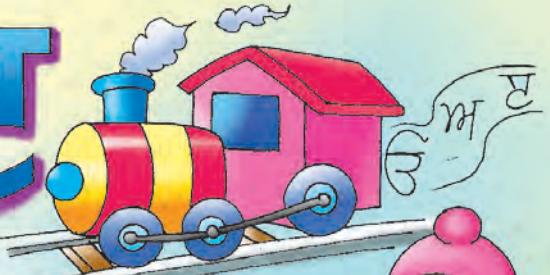
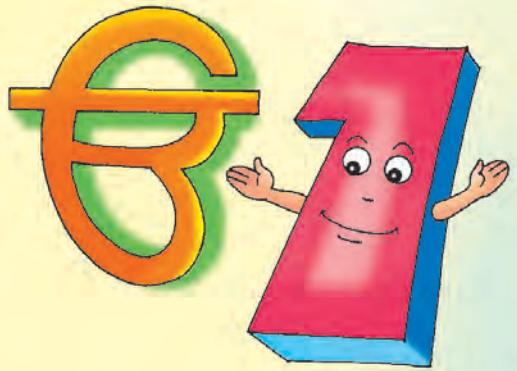
ਭਾਗ-2

1. ਮੇਰੀ ਮਾਂ 37-40
2. ਜਾਗੋ ! ਜਾਗੋ ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ 41-44
3. ਮਨ ਦਾ ਡਰ 45-49
4. ਇੱਕ ਸੀ ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ 50-54
5. ਕੀੜੀ ਤੇ ਹਾਥੀ 55-58
6. ਚਿੜੀ ਤੇ ਪਿੱਪਲ 59-64
7. ਭਾਈ ਲਾਲੋ 65-69
8. ਬੱਦਲ 70-73
9. ਨਿੰਮ 74-77
10. ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ 78-83
11. ਪੰਛੀ 84-90
12. ਅੱਥੂ ਦੀਆਂ ਕੁਕੜੀਆਂ 91-95
13. ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ 96-102
14. ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ ਰੁੱਖ 103-107
15. ਦਸਹਿਰਾ 108-113
16. ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ 114-116
17. ਆਓ ਬੁੱਝੀਏ 117-122

ਹਾਹਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋ ਹੁਸ਼ਿਆਰ

ਉੜਾ ਉੱਠਿਆ ਇੱਕ ਨੰਬਰ 'ਤੇ,
ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂਆਤ।
ਐੜਾ ਆੜੀ ਆਖਣ ਲੱਗਾ,
ਚੁੱਕ ਲਓ ਕਲਮ-ਦਵਾਤ।
ਈੜੀ ਇੰਜਣ ਵਾਂਗੂ ਆਈ,
ਬੋਲੀ ਦੱਬ ਕੇ ਕਰੋ ਪੜ੍ਹਾਈ।
ਸੱਸਾ ਆਖੇ ਸਾਹਿਬ ਜੇ ਬਣਨਾ,
ਖੇਡਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪੜ੍ਹਨਾ।
ਹਾਹਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋ ਹੁਸ਼ਿਆਰ,
ਨੱਚੋ-ਟੱਪੋ ਕਰੋ ਪਿਆਰ।

ਅਟਕਣ-ਮਟਕਣ

ਅਟਕਣ-ਮਟਕਣ ਛੁੱਲ ਪਟਾਕੇ,
ਆਓ ਖੇਡੀਏ ਪਾਰਕ ਜਾ ਕੇ।
ਅਟਕਣ-ਮਟਕਣ,
ਅੰਬਰੀਂ ਤਾਰੇ,
ਲੁਕਣ-ਮੀਚੀ,
ਖੇਡੀਏ ਸਾਰੇ।
ਅਟਕਣ-ਮਟਕਣ
ਖਾਓ ਪਪੀਤਾ,
ਅਸੀਂ ਖੇਡਣਾ,
ਛੁਹਣ-ਛਣੀਕਾ।
ਅਟਕਣ-ਮਟਕਣ,
ਜੋਟੀ ਆਈਏ,
ਹੇਕਾਂ ਲਾ-ਲਾ
ਸਾਰੇ ਗਾਈਏ।

ਰੰਗੋ - ਰੰਗ ਮੁਹਾਰਨੀ

ਅ	ਆ	ਇ	ਈ	ਊ	ਊ॥	ਏ	ਐ	ਊ	ਾਂ	ਅੰ	ਅੰ	ਆਂ
ਸ	ਸਾ	ਸਿ	ਸੀ	ਸੁ	ਸੂ	ਸੇ	ਸੈ	ਸੋ	ਸੌ	ਸੰ	ਸੰ	ਸਾਂ
ਹ	ਹਾ	ਹਿ	ਹੀ	ਹਾ	ਹਾ॥	ਹੇ	ਹੈ	ਹੋ	ਹੌ	ਹੰ	ਹੰ	ਹਾਂ
ਕ	ਕਾ	ਕਿ	ਕੀ	ਕੁ	ਕੂ	ਕੇ	ਕੈ	ਕੋ	ਕੌ	ਕੰ	ਕੰ	ਕਾਂ
ਖ	ਖਾ	ਖਿ	ਖੀ	ਖੁ	ਖੂ	ਖੇ	ਖੈ	ਖੋ	ਖੌ	ਖੰ	ਖੰ	ਖਾਂ
ਗ	ਗਾ	ਗਿ	ਗੀ	ਗੁ	ਗੂ	ਗੇ	ਗੈ	ਗੋ	ਗੌ	ਗੰ	ਗੰ	ਗਾਂ
ਘ	ਘਾ	ਘਿ	ਘੀ	ਘੁ	ਘੂ	ਘੇ	ਘੈ	ਘੋ	ਘੌ	ਘੰ	ਘੰ	ਘਾਂ
ਚ	ਚਾ	ਚਿ	ਚੀ	ਚਾ	ਚਾ॥	ਚੇ	ਚੈ	ਚੋ	ਚੌ	ਚੰ	ਚੰ	ਚਾਂ
ਛ	ਛਾ	ਛਿ	ਛੀ	ਛਾ	ਛਾ॥	ਛੇ	ਛੈ	ਛੋ	ਛੌ	ਛੰ	ਛੰ	ਛਾਂ
ਜ	ਜਾ	ਜਿ	ਜੀ	ਜੁ	ਜੂ	ਜੇ	ਜੈ	ਜੋ	ਜੌ	ਜੰ	ਜੰ	ਜਾਂ
ਝ	ਝਾ	ਝਿ	ਝੀ	ਝੁ	ਝੂ	ਝੇ	ਝੈ	ਝੋ	ਝੌ	ਝੰ	ਝੰ	ਝਾਂ
ਟ	ਟਾ	ਟਿ	ਟੀ	ਟਾ	ਟਾ॥	ਟੇ	ਟੈ	ਟੋ	ਟੌ	ਟੰ	ਟੰ	ਟਾਂ
ਠ	ਠਾ	ਠਿ	ਠੀ	ਠਾ	ਠਾ॥	ਠੇ	ਠੈ	ਠੋ	ਠੌ	ਠੰ	ਠੰ	ਠਾਂ
ਡ	ਡਾ	ਡਿ	ਡੀ	ਡਾ	ਡਾ॥	ਡੇ	ਡੈ	ਡੋ	ਡੌ	ਡੰ	ਡੰ	ਡਾਂ
ਢ	ਢਾ	ਢਿ	ਢੀ	ਢਾ	ਢਾ॥	ਢੇ	ਢੈ	ਢੋ	ਢੌ	ਢੰ	ਢੰ	ਢਾਂ
ਲ	ਲਾ	ਲਿ	ਲੀ	ਲਾ	ਲਾ॥	ਲੇ	ਲੈ	ਲੋ	ਲੌ	ਲੰ	ਲੰ	ਲਾਂ

ਰੰਗੋ - ਰੰਗ ਮੁਹਾਰਨੀ

ਤ	ਤਾ	ਤਿ	ਤੀ	ਤੁ	ਤੂ	ਤੂ॥	ਤੇ	ਤੈ	ਤੋ	ਤੌ	ਤੌੰ	ਤੁੰ	ਤਾਂ
ਸ	ਸਾ	ਸਿ	ਸੀ	ਸੁ	ਸੂ	ਸੂ॥	ਸੇ	ਸੈ	ਸੋ	ਸੌ	ਸੌੰ	ਸੁੰ	ਸਾਂ
ਦ	ਦਾ	ਦਿ	ਦੀ	ਦੁ	ਦੂ	ਦੂ॥	ਦੇ	ਦੈ	ਦੋ	ਦੌ	ਦੌੰ	ਦੁੰ	ਦਾਂ
ਧ	ਧਾ	ਧਿ	ਧੀ	ਧੁ	ਧੂ	ਧੂ॥	ਧੇ	ਧੈ	ਧੋ	ਧੌ	ਧੌੰ	ਧੁੰ	ਧਾਂ
ਨ	ਨਾ	ਨਿ	ਨੀ	ਨੁ	ਨੂ	ਨੂ॥	ਨੇ	ਨੈ	ਨੋ	ਨੌ	ਨੌੰ	ਨੁੰ	ਨਾਂ
ਪ	ਪਾ	ਪਿ	ਪੀ	ਪੁ	ਪੂ	ਪੂ॥	ਪੇ	ਪੈ	ਪੋ	ਪੌ	ਪੌੰ	ਪੁੰ	ਪਾਂ
ਫ	ਫਾ	ਫਿ	ਫੀ	ਫੁ	ਫੂ	ਫੂ॥	ਫੇ	ਫੈ	ਫੋ	ਫੌ	ਫੌੰ	ਫੁੰ	ਫਾਂ
ਬ	ਬਾ	ਬਿ	ਬੀ	ਬੁ	ਬੂ	ਬੂ॥	ਬੇ	ਬੈ	ਬੋ	ਬੌ	ਬੌੰ	ਬੁੰ	ਬਾਂ
ਭ	ਭਾ	ਭਿ	ਭੀ	ਭੁ	ਭੂ	ਭੂ॥	ਭੇ	ਭੈ	ਭੋ	ਭੌ	ਭੌੰ	ਭੁੰ	ਭਾਂ
ਮ	ਮਾ	ਮਿ	ਮੀ	ਮੁ	ਮੂ	ਮੂ॥	ਮੇ	ਮੈ	ਮੋ	ਮੌ	ਮੌੰ	ਮੁੰ	ਮਾਂ
ਯ	ਯਾ	ਯਿ	ਯੀ	ਯੁ	ਯੂ	ਯੂ॥	ਯੇ	ਯੈ	ਯੋ	ਯੌ	ਯੌੰ	ਯੁੰ	ਯਾਂ
ਰ	ਰਾ	ਰਿ	ਰੀ	ਰੁ	ਰੂ	ਰੂ॥	ਰੇ	ਰੈ	ਰੋ	ਰੌ	ਰੌੰ	ਰੁੰ	ਰਾਂ
ਲ	ਲਾ	ਲਿ	ਲੀ	ਲੁ	ਲੂ	ਲੂ॥	ਲੇ	ਲੈ	ਲੋ	ਲੌ	ਲੌੰ	ਲੁੰ	ਲਾਂ
ਵ	ਵਾ	ਵਿ	ਵੀ	ਵੁ	ਵੂ	ਵੂ॥	ਵੇ	ਵੈ	ਵੋ	ਵੌ	ਵੌੰ	ਵੁੰ	ਵਾਂ
ਝ	ਝਾ	ਝਿ	ਝੀ	ਝੁ	ਝੂ	ਝੂ॥	ਝੇ	ਝੈ	ਝੋ	ਝੌ	ਝੌੰ	ਝੁੰ	ਝਾਂ

ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਦੀ ਦੁਹਰਾਈ

(ਰ) ਕੰਨਾ

ਕਾਰ	ਤਾਰ	ਜਾਲ	ਦਾਲ	ਸਾਗ	ਰਾਤ
ਕਾਕਾ	ਦਾਦਾ	ਪਾਪਾ	ਚਾਚਾ	ਮਾਤਾ	ਬਾਬਾ
ਗਾਜਰ	ਪਾਲਕ	ਚਾਦਰ	ਸਾਗਰ	ਆਦਤ	ਚਾਨਣ
ਯਾਤਰਾ	ਚਾਦਰਾ	ਪਟਾਕਾ	ਬਦਾਨਾ	ਪਜਾਮਾ	ਤਮਾਸ਼ਾ

ਆ ਕਾਕਾ ਆ |
ਪਾਠ ਯਾਦ ਕਰ |
ਲਾਲ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾ |
ਫਾਟਕ ਪਾਰ ਕਰ |
ਕਾਕਾ ਬਜ਼ਾਰ ਜਾ |

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮੇਝੋ :

ਜਲ	-	ਜਾਲ	ਤਰ	-	ਤਾਰ
ਸਰ	-	ਸਾਰ	ਹਾਰ	-	ਹਰਾ
ਨਰ	-	ਨਾਰ	ਫਰਕ	-	ਫਰਾਕ
ਦਸ	-	ਦਾਸ	ਚਾਦਰ	-	ਚਾਦਰਾ

2. ਕੰਨਾ ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅੱਠ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

T

ਸ ਹ ਕ ਲ ਰ ਜ
ਦ ਗ ਪ ਮ ਭ ਬ

ਉਦਾਹਰਨ : ਸਾਲ, ਕਮਾਲ ਆਦਿ

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ : ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅੱਖਰ ਦੇ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾਓ।

3. ਕੰਨਾ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ :

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

ਪੜ੍ਹੋ

ਦਸਤਾਰ ਰਫਤਾਰ ਟਮਾਟਰ
ਦਸਤਾਨਾ ਕਲਾਕਾਰ

(f) ਸਿਹਾਰੀ

ਸਿਰ	ਦਿਨ	ਦਿਲ	ਤਿਲ	ਗਿਣ	ਮਿਣ
ਪਿਤਾ	ਸਿਰਾ	ਦਿਸ਼ਾ	ਖਿਮਾ	ਕਿਹਾ	ਰਿਹਾ
ਮਿਰਚ	ਕਿਰਤ	ਗਣਿਤ	ਨਹਿਰ	ਸ਼ਹਿਰ	ਮਹਿਲ
ਕਿਰਸਾਣ	ਨਿਸ਼ਾਨ	ਗਿਆਨ	ਪਿਆਰ	ਪਿਆਜ਼	ਸਿਤਾਰ

ਬਿਕਰਮ ਇੱਧਰ ਆ।

ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ।

ਕਿਤਾਬ ਲਿਆ।

ਇਹ ਪਾਠ ਲਿਖ।

ਕਵਿਤਾ ਯਾਦ ਕਰ।

ਸਭ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਸਰ	-	ਸਿਰ	ਗਾਣ	-	ਗਿਣ
ਚਰ	-	ਚਿਰ	ਦਾਨ	-	ਦਿਨ
ਦਸ਼ਾ	-	ਦਿਸ਼ਾ	ਕਰਨ	-	ਕਿਰਨ
ਪਤਾ	-	ਪਿਤਾ	ਕਸਮ	-	ਕਿਸਮ

2. ਸਿਹਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅੱਠ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ ।

f

ਸ	ਹ	ਕ	ਲ	ਰ	ਫ
ਦ	ਗ	ਪ	ਮ	ਸ਼	ਨ

ਉਦਾਹਰਨ: ਸਿਰ, ਨਹਿਰ ਆਦਿ

.....
.....

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ : ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅੱਖਰ ਦੇ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾਓ ।

3. ਸਿਹਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ :

.....
.....
.....
.....

ਪੜ੍ਹੋ

ਬਿਸਤਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਕਿਰਪਾਨ
 ਇਸ਼ਨਾਨ ਮਹਿਮਾਨ

(ਤ) ਬਿਹਾਰੀ

ਤੌਰ	ਖੀਰ	ਘੜੀ	ਹਰੀ	ਦਰੀ	ਚੀਕ
ਵੀਰਾ	ਨੀਲਾ	ਗੀਤਾ	ਦੀਦੀ	ਕੀੜੀ	ਸੀਟੀ
ਬਰਫੀ	ਗਰਮੀ	ਧਰਤੀ	ਕਮੀਜ਼	ਪਪੀਤਾ	ਬਗੀਚਾ
ਗਰੀਬੀ	ਫਕੀਰੀ	ਪਤੀਲੀ	ਪੀਪਣੀ	ਜੀਵਨੀ	ਕੀਮਤੀ

ਰੱਖੜੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ ।
 ਮਨਮੀਤ ਬਜ਼ਾਰ ਗਈ ।
 ਵੀਰ ਲਈ ਰੱਖੜੀ ਲਿਆਈ ।
 ਮਨਮੀਤ ਵੀਰ ਲਈ ਬਰਫੀ ਵੀ ਲਿਆਈ ।
 ਵੀਰ ਬਰਫੀ ਖਾ, ਰੱਖੜੀ ਸਜਾ ।
 ਮਨਮੀਤ ਰੱਖੜੀ ਵਾਲਾ ਗੀਤ ਗਾ ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਚਰ	-	ਚੀਰ	ਨਕਲ	-	ਨਕਲੀ
ਵਰ	-	ਵੀਰ	ਬਰਫ	-	ਬਰਫੀ
ਦਿਨ	-	ਦੀਨ	ਗਰਮ	-	ਗਰਮੀ
ਖਰਾ	-	ਖੀਰਾ	ਪਤਲਾ	-	ਪਤੀਲਾ

2. ਬਿਹਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲੁ ਕੋਈ ਅੱਠ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ ।

ਤ

ਸ	ਹ	ਕ	ਲ	ਰ	ਚ
ਦ	ਗ	ਪ	ਮ	ਸ਼	ਨ

ਉਦਾਹਰਨ: ਤੀਰ, ਗਰਮੀ ਆਦਿ

.....
.....

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ: ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅੱਖਰ ਦੇ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾਓ ।

3. ਬਿਹਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ:

.....
.....
.....
.....

ਪੜ੍ਹੋ

ਪਟਵਾਰੀ ਹਲਵਾਈ ਸਾਈਕਲ
ਵੀਰਵਾਰ ਹਰਿਆਲੀ

(_) ਅੰਕੜ

ਤਰ	ਸਣ	ਗੜ	ਪੁਲ	ਖੁਸ਼	ਹਣ
ਬਰਾ	ਛਰਾ	ਕੜੀ	ਪੜੀ	ਕਲੀ	ਪਲੀ
ਦਕਾਨ	ਮਰਗਾ	ਖਰਪਾ	ਫਲਕਾ	ਸਰਮਾ	ਕੜਤਾ
ਜਰਾਬ	ਗੁਲਾਬ	ਖਰਾਕ	ਕਰਸੀ	ਫ਼ਹਾਰਾ	ਛਹਾਰਾ

ਸੁਮਨ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਗਈ।
 ਹਵਾ ਰੁਕ-ਰੁਕ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ।
 ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲ ਹੀ ਫੁੱਲ ਸਨ।
 ਇੱਕ ਕਿਆਗੀ ਵਿੱਚ ਗੁਲਾਬੀ ਗੁਲਾਬ ਸਨ।
 ਸੁਮਨ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਾਉਣ ਲੱਗੀ।
 ਪਾਣੀ ਲਾਉਂਦੀ-ਲਾਉਂਦੀ ਉਹ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗੀ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਤਰ	-	ਤੁਰ	ਕੜੀ	-	ਕੁੜੀ
ਸਣ	-	ਸੁਣ	ਖਰਚ	-	ਖੁਰਚ
ਬਣ	-	ਬੁਣ	ਹਾਕਮ	-	ਹੁਕਮ
ਭਰ	-	ਭੁਰ	ਤਰਨਾ	-	ਤੁਰਨਾ

2. ਅੱਕੜ ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅੱਠ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ ।

-	ਸ	ਹ	ਕ	ਲ	ਰ	ੜ
	ਦ	ਣ	ਪ	ਮ	ਗ	ਬ

ਉਦਾਹਰਨ: ਮੁੜ, ਗੁੜ ਆਦਿ

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ: ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅੱਖਰ ਦੇ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾਓ ।

3. ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਆਏ ਅੱਕੜ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

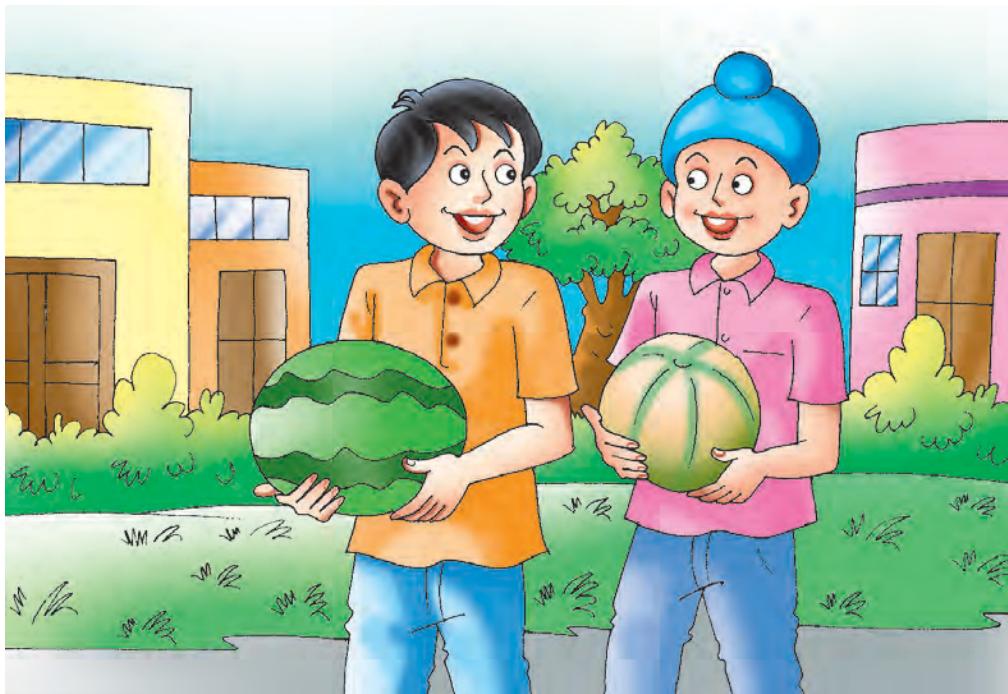

ਪੜ੍ਹੋ

ਪੁਸਤਕ ਬੁਝਾਰਤ ਬੁਲਬੁਲ
ਫੁਲਕਾਰੀ ਕੁਦਰਤ

(=) ਦੁਲੈਂਕੜ

ਸੁਟ	ਬੁਟ	ਦੁਰ	ਰੂਪ	ਚੁਰੀ	ਮੁਲੀ
ਦੁਜੀ	ਤੁੜੀ	ਚੁਹੀ	ਆਲੂ	ਭਾਲੂ	ਚਾਕੂ
ਸੁਰਜ	ਪੁਰਬ	ਚੁਰਨ	ਸੁਰਤ	ਖਜੂਰ	ਸਕੂਲ
ਡਮਰੂ	ਉਰਜਾ	ਸੁਰਮਾ	ਕਤੁਰਾ	ਜ਼ਰੂਰੀ	ਕਹਣੀ

ਸਰੂਪ ਬੂਟ ਪਾ ।
 ਪੁਰਨ ਨਾਲ ਬਜ਼ਾਰ ਜਾ ।
 ਤਰਬੂਜ਼, ਖਰਬੂਜ਼ਾ ਲਿਆ ।
 ਚਾਕੂ ਨਾਲ ਤਰਬੂਜ਼ ਚੀਰ ।
 ਖਰਬੂਜ਼ਾ ਵੀ ਚੀਰ ।
 ਤਰਬੂਜ਼ ਖਾ, ਖਰਬੂਜ਼ਾ ਖਾ ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਚਾਕ	-	ਚਾਕੂ	ਘਰ	-	ਘੂਰ
ਝਾੜ	-	ਝਾੜੂ	ਨਰ	-	ਨੂਰ
ਦਰੀ	-	ਦੂਰੀ	ਸੁਰ	-	ਸੂਰ
ਭਰਾ	-	ਭੁਰਾ	ਸੁਰਮਾ	-	ਸੂਰਮਾ

2. ਦੁਲੈਂਕੜ ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅੱਠ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ।

	ਬ ਖ	ਚ ਰ	ਕ ਸ	ਪ ਮ	ਲ ਬ	ਜ ਟ
--	------------	------------	------------	------------	------------	------------

ਉਦਾਹਰਨ: ਚਾਕੂ, ਬਾਪੂ ਆਦਿ

--	--	--	--

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ: ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅੱਖਰ ਦੇ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾਓ।

3. ਦੁਲੈਂਕੜ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ:

--	--	--	--

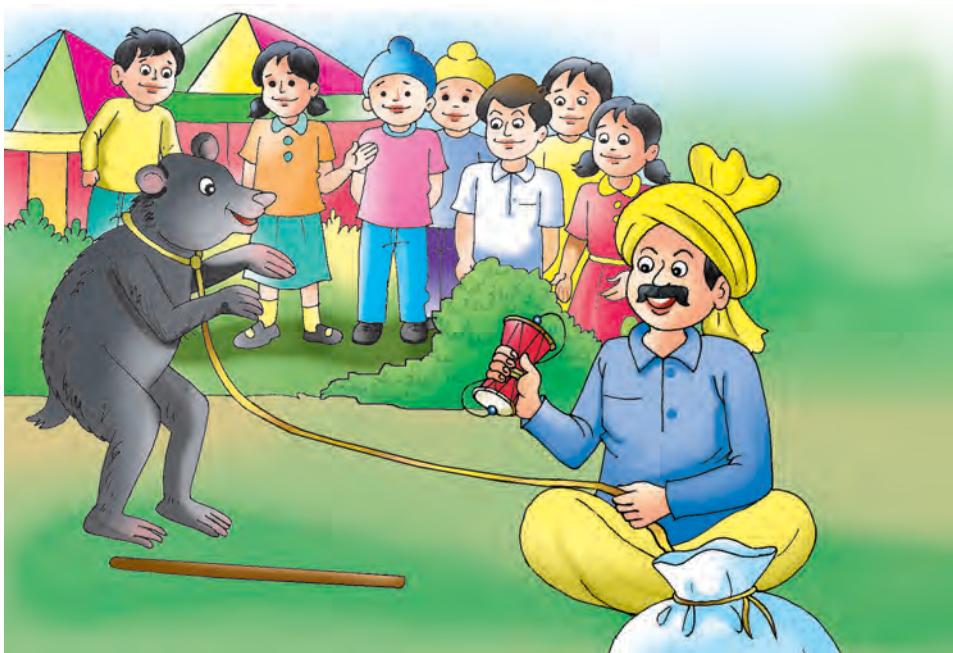

ਪੜ੍ਹੋ

ਕਬੂਤਰ ਸਕੂਟਰ ਅਮਰੂਦ
 ਜਾਦੂਗਰ ਖੂਨਦਾਨ

(') ਲਾਂ

ਬੋਰ	ਮੋਜ਼	ਸੇਬ	ਮੇਲਾ	ਸੇਵਾ	ਬੋਰੀ
ਛੋਗੀ	ਰੇਤੀ	ਖੋਤੀ	ਕੋਲੇ	ਪੇੜੇ	ਦੀਵੇ
ਵੇਲਣਾ	ਦੇਵਤਾ	ਸਲੋਟ	ਕਰੋਲਾ	ਹਨੋਰਾ	ਜਲੋਬੀ
ਵੱਛੇਰਾ	ਸਵੇਰਾ	ਬਨੋਰਾ	ਪਰਦੇ	ਹਵੇਲੀ	ਸਹੇਲੀ

ਮੇਲੇ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ।
 ਹਰਨੇਕ ਮੇਰੇ ਨਾਲੁ ਮੇਲਾ ਵੇਖਣ ਗਿਆ।
 ਉਸ ਨੇ ਸੇਬ ਅਤੇ ਕੋਲੇ ਖੁਗੀਦੇ।
 ਉਸ ਨੇ ਜਲੋਬੀਆਂ ਤੇ ਪੇੜੇ ਵੀ ਖੁਗੀਦੇ।
 ਫਿਰ ਝੂਲੇ 'ਤੇ ਝੂਟੇ ਲਏ।
 ਨੇੜੇ ਹੀ ਮਦਾਗੀ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।
 ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖ ਕੇ
 ਹਰਨੇਕ ਮੇਰੇ ਨਾਲੁ ਘਰ ਮੁੜ ਆਇਆ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਦਰ	-	ਦੇਰ	ਤਾਰ	-	ਤਾਰੇ
ਰਲ	-	ਰੇਲ	ਕਲਾ	-	ਕੇਲਾ
ਦਸ	-	ਦੇਸ	ਨਕਲ	-	ਨਕੇਲ
ਮਜ਼ਾ	-	ਮੇਜ਼	ਵਡਨ	-	ਵੇਡਨ

2. ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

3. ਲਾਂਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ :

ਪੜ੍ਹੋ

ਬਾਣੇਦਾਰ

ਠੇਕੇਦਾਰ

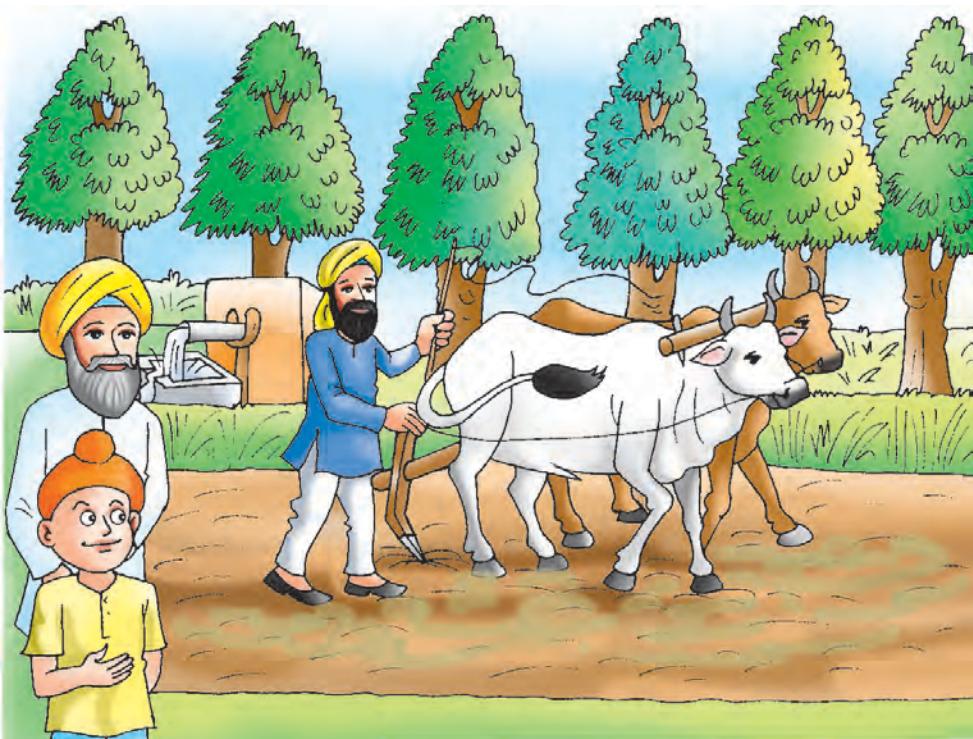
ਸੂਬੇਦਾਰ

ਸੇਵਾਦਾਰ

ਪੇਚਕਸ

(ੴ) ਦੁਲਾਵਾਂ

ਪੈਰ	ਮੈਚ	ਭੈਣ	ਵੈਦ	ਵੇਰ	ਪੈਸਾ
ਬੈਲਾ	ਮੈਦਾ	ਕੈਦੀ	ਵੈਗੀ	ਮੈਲੀ	ਪੈਲੀ
ਪੈਦਲ	ਐਨਕ	ਮੈਡਮ	ਬੈਠਕ	ਪੈਕਟ	ਮੈਦਾਨ
ਹੈਰਾਨ	ਜੈਬਰਾ	ਕੈਮਰਾ	ਸੈਨਿਕ	ਸਫੈਦਾ	ਬੈਟਰੀ

ਐਤਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ।

ਕਰਨੈਲ ਅਪਣੇ ਚਾਚੇ ਨਾਲ ਪੈਲੀ ਵੇਖਣ ਗਿਆ।

ਕਰਨੈਲ ਦਾ ਭਰਾ ਜਰਨੈਲ ਹਲ ਵਾਹ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਪੈਲੀ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸਫੈਦੇ ਸਨ।

ਨੇੜੇ ਹੀ ਟਿਊਬਵੈਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਟਿਊਬਵੈਲ ਦੇ ਚੁਬੱਚੇ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਤਰਹੋ ਸਨ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਪਰ	-	ਪੈਰ
ਸਰ	-	ਸੈਰ
ਵਰ	-	ਵੈਰ
ਮਲ	-	ਮੈਲ

ਕਦੀ	-	ਕੈਦੀ
ਮਦਨ	-	ਮੈਦਾਨ
ਕਮਰਾ	-	ਕੈਮਰਾ
ਫਸਲ	-	ਫੈਸਲਾ

2. ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

3. ਦੁਲਾਵਾਂ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ :

ਪੜ੍ਹੋ

ਐਤਵਾਰ

ਸੁਖਚੈਨ

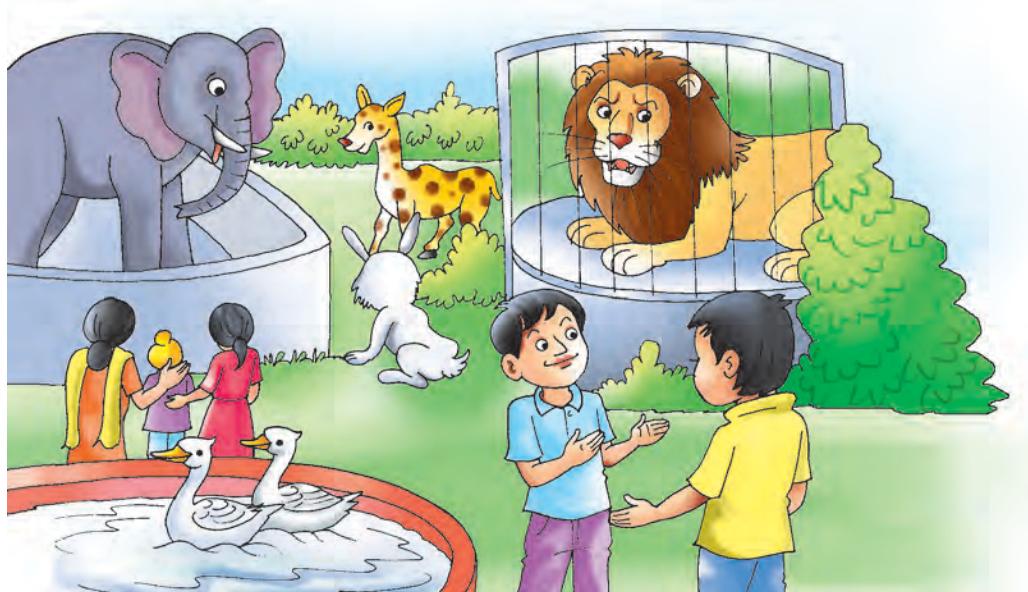
ਲਾਲਟੈਣ

ਫਰਨੈਲ

ਨਿਰਵੈਰ

(ੴ) ਹੋੜਾ

ਮੇਰ	ਢੱਲ	ਨੋਟ	ਤੁਤਾ	ਘੋੜਾ	ਮੋਟਾ
ਰੋਟੀ	ਸੋਟੀ	ਤੋਗੀ	ਚੋਗੀ	ਬੋਗੀ	ਕੋਟੀ
ਬੋਤਲ	ਦੱਸਤ	ਭੜਨ	ਬੋਹੜ	ਕਟੋਰੀ	ਸਮੋਸਾ
ਸੋਹਣਾ	ਟੋਕਗੀ	ਮੇਰਨੀ	ਲੋਹੜੀ	ਕੋਇਲ	ਰਸੋਈ

ਮੋਹਨ ਤੇ ਸੋਹਨ ਚਿੜੀਆ-ਘਰ ਦੇਖਣ ਗਏ।
 ਚਿੜੀਆ-ਘਰ ਵਿੱਚ ਹਰਨ ਤੇ ਖਰਗੋਸ਼ ਸਨ।
 ਉੱਥੇ ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਵੀ ਸਨ।
 ਤੋਤੇ ਅਤੇ ਚਕੋਰ ਵੀ ਸਨ।
 ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਮੇਰ ਪੈਲ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।
 ਰੁਖ ਉੱਤੇ ਕੋਇਲ ਕੂ-ਕੂ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।
 ਦਰਿਆਈ ਘੋੜਾ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਸੀ।
 ਮੋਹਨ ਤੇ ਸੋਹਨ ਚਿੜੀਆ-ਘਰ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਤਲ	-	ਤੌਲ	ਮਟਰ	-	ਮੋਟਰ
ਡਰ	-	ਡੋਰ	ਬਜਨ	-	ਬੋਜਨ
ਘੜਾ	-	ਘੋੜਾ	ਕਮਲ	-	ਕੈਮਲ
ਪਤਾ	-	ਪੋਤਾ	ਦਸਤ	-	ਦੋਸਤ

2. ਹੋੜਾ ਮਾਤਰਾ ਲਾਓ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

ਨਟ	ਬਗੀ	ਢਲ	ਘੜਾ	ਮਰ
----	-----	----	-----	----

.....
.....

3. ਹੋੜਾ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ :

.....
.....

ਪੜ੍ਹੋ

ਅਖੋਰਟ ਸਰੋਵਰ ਸੋਮਵਾਰ
 ਮਨੋਹਰ ਖਰਗੋਸ਼

(ੴ) ਕਨੌੜਾ

ਦੜ	ਫੱਜ	ਚੁਲ੍ਹ	ਪੌਦਾ	ਮੱਖਾ	ਚੜ੍ਹਾ
ਕਲੀ	ਫੱਜੀ	ਟੁਫ਼ੀ	ਕੁਫ਼ੀ	ਪੜ੍ਹੀ	ਚੜ੍ਹੀ
ਨਕਰ	ਅਰਤ	ਮਸਮ	ਚਧਰੀ	ਨਕਰੀ	ਜੱਹਰੀ
ਤੁਲੀਆ	ਹਥੁੜੀ	ਕਚੜੀ	ਪਕੜਾ	ਲਾਹੂਰ	ਖਿਡੁਣਾ

ਦੇਖੋ ਫੱਜੀ ਚਾਚਾ ਆਇਆ ।
 ਖੇਡਣ ਲਈ ਖਿਡੋਣੇ ਲਿਆਇਆ ।
 ਖਾਣ ਲਈ ਪਕੜੇ ਲਿਆਇਆ ।
 ਚਮਕੰਚ ਤੇ ਬਖਤੰਚ ਦੌੜੇ ਆਏ ।
 ਗੌੜੀ ਵੀ ਸੁਣ ਕੇ ਦੌੜੀ ਆਈ ।
 ਸਭ ਨੇ ਰਲ੍ਹ-ਮਿਲ੍ਹ ਰੌਣਕ ਲਾਈ ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਘੋਲ	-	ਘੋਲ	ਸਾਦਾ	-	ਸੌਦਾ
ਕਣ	-	ਕੌਣ	ਕੜਾ	-	ਕੌੜਾ
ਕੜੀ	-	ਕੌੜੀ	ਸ਼ੱਕ	-	ਸੌਂਕ
ਭਰਾ	-	ਭੌਰਾ	ਆਕੜ	-	ਅੰਕੜ

2. ਕਨੌੜਾ ਮਾਤਰਾ ਲਾਓ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

ਕੜੀ	ਦੜ	ਚਲ	ਕਣ	ਟਫੀ
.....
.....

3. ਕਨੌੜਾ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ :

.....
.....
.....
.....

ਪੜ੍ਹੋ

ਪਸਤੌਲ ਨੌਜਵਾਨ ਹੌਲਦਾਰ
 ਚੌਕੀਦਾਰ ਖਰਗੋਸ਼

(ੴ) ਅਧਕ

ਅਖ	ਹਥ	ਮੱਝ	ਕਦ	ਪੁਖਾ	ਰਸਾ
ਚੱਕੀ	ਵੱਡੀ	ਕੱਚੀ	ਦੁਧ	ਪੁੱਤ	ਗੁਖ
ਲੁਕੜ	ਮੱਛਰ	ਬੱਦਲ	ਛੱਪੜ	ਪੱਥਰ	ਢੱਕਣ
ਮਿੱਤਰ	ਤਿੱਤਰ	ਬੱਕਰੀ	ਰੱਖੜੀ	ਫੁੱਫੜ	ਪੁੱਤਰ

ਸੱਜਣ ਅਤੇ ਗੱਜਣ ਦੋਵੇਂ ਪੱਕੇ ਮਿੱਤਰ ਹਨ।
 ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕੋਲ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਛੱਪੜ ਹੈ।
 ਬੱਦਲ ਬਰਸਣ ਨਾਲ ਛੱਪੜ ਨੱਕੇ-ਨੱਕ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 ਸੱਜਣ ਅਤੇ ਗੱਜਣ ਦੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਛੱਪੜ ਵਿੱਚ ਤਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।
 ਇਹ ਮੱਝਾਂ ਬਹੁਤ ਦੁੱਧ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

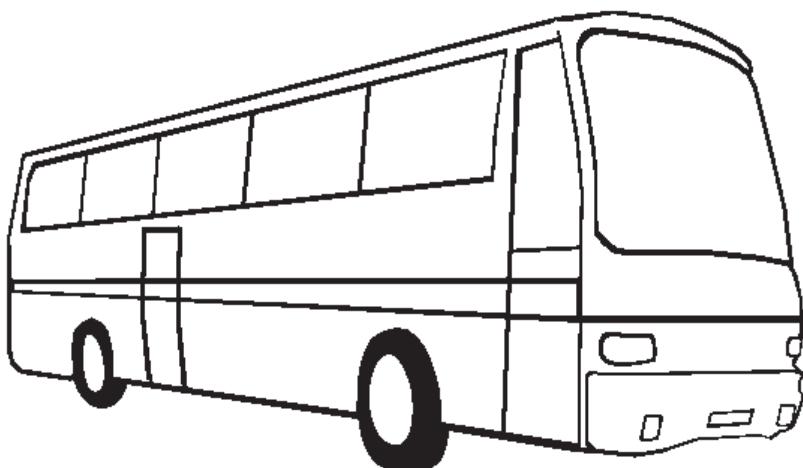
ਜਗ	-	ਜੱਗ	ਦਸ	-	ਦੱਸ
ਭਲਾ	-	ਭੱਲਾ	ਬਦਲ	-	ਬੱਦਲ
ਸਤ	-	ਸੱਤ	ਸਤਰ	-	ਸੱਤਰ
ਪਤਾ	-	ਪੱਤਾ	ਤਕੜੀ	-	ਤੱਕੜੀ

2. ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਕਬੱਡੀ, ਚੱਕੀ, ਮਿੱਤਰ)

- (ਉ) ਸੱਜਣ ਅਤੇ ਗੱਜਣ ਦੋਵੇਂ ਪੱਕੇ _____ ਹਨ।
- (ਅ) ਮੇਰੇ ਪਾਪਾ ਕਣਕ ਪਿਹਾਊਣ ਲਈ _____ ਉੱਤੇ ਗਏ।
- (ਈ) ਬੱਚੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ _____ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ।

3. ਰੰਗ ਭਰੋ

(*) ਟਿੱਪੀ

ਅੰਬ	ਰੰਗ	ਖੰਡ	ਅੰਗ	ਹੰਸ	ਝੰਡਾ
ਡੰਡਾ	ਗੰਢਾ	ਪੰਛੀ	ਮੰਜ਼ੀ	ਮੰਡੀ	ਘੰਟੀ
ਸੰਗਤ	ਜੰਗਲ	ਕੰਬਲ	ਅੰਗੂਰ	ਇੰਜਣ	ਪਿੰਜਰਾ
ਸੰਤਰੀ	ਪੰਜਾਬੀ	ਸੁੰਦਰ	ਲੂਬੜੀ	ਘੁੰਗੂਰ	ਪੁੰਘੂੜਾ

ਅੰਜੂ ਤੇ ਮੰਜੂ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠੀਆਂ ।
 ਉਹਨਾਂ ਮੂੰਹ ਧੋ-ਕੇ ਦੰਦ ਸਾਫ਼ ਕੀਤੇ ।
 ਫਿਰ ਉਹ ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਗਈਆਂ ।
 ਦਰਖਤਾਂ ਉੱਪਰ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਪੰਛੀ ਬੈਠੇ ਸਨ ।
 ਪੰਛੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੁੱਝਾਂ ਅਤੇ ਖੰਭ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਨ ।
 ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅੰਬ ਚੂਪੇ ਅਤੇ ਅੰਗੂਰ ਖਾਏ ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਰਗ	-	ਰੰਗ	ਸਤ	-	ਸੰਤ
ਘਟਾ	-	ਘੰਟਾ	ਹੱਸ	-	ਹੰਸ
ਨਗ	-	ਨੰਗਾ	ਅੱਗ	-	ਅੰਗ
ਬਦ	-	ਬੰਦ	ਬਗਲਾ	-	ਬੰਗਲਾ

2. ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਚੁੰਝਾਂ, ਮੰਜੂ, ਅੰਬਾਂ)

- (ਉ) ਅੰਜੂ ਅਤੇ _____ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠੀਆਂ।
- (ਅ) ਉਹ _____ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਗਈਆਂ।
- (ਈ) ਪੰਛੀਆਂ ਦੀਆਂ _____ ਅਤੇ ਖੰਭ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਨ।

3. ਟਿੱਪੀ(°) ਲਗਾਖਰ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਕੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ :

.....
.....

4. ਟਿੱਪੀ ਲਗਾਖਰ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ :

.....
.....
.....
.....

(.) ਬਿੰਦੀ

ਡਾਂਗ	ਆਂਡਾ	ਤਾਰਾ	ਕਾਰਾ	ਪੀਘ	ਮੀਂਹ
ਤੀਆ	ਗੋਦ	ਪੈਂਡਾ	ਕੈਚੀ	ਪੈਤੀ	ਚੌਕ
ਬਾਦਰ	ਝਾਜਰ	ਉਗਲ	ਬਰਾਡਾ	ਪਰਾਦੀ	ਗੁਆਢੀ
ਛੁੱਟੀਆ	ਮੱਖੀਆ	ਕੁੜੀਆ	ਚੂੜੀਆ	ਚਿੜੀਆ	ਗਿਆਰਾ

ਸਾਉਣ ਮਹੀਨੇ ਜੋਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
 ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਤੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ।
 ਕੁੜੀਆਂ ਹੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਮਹਿੰਦੀ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
 ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ ਚੂੜੀਆਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
 ਪਿੱਪਲਾਂ ਉੱਤੇ ਪੀਂਘਾਂ ਝੂਟਦੀਆਂ ਹਨ।
 ਕੁੜੀਆਂ ਪੀਂਘਾਂ ਝੂਟਦੀਆਂ ਹਨ।
 ਗਿੱਧਾ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
 ਸਭ ਰਲ-ਮਿਲ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

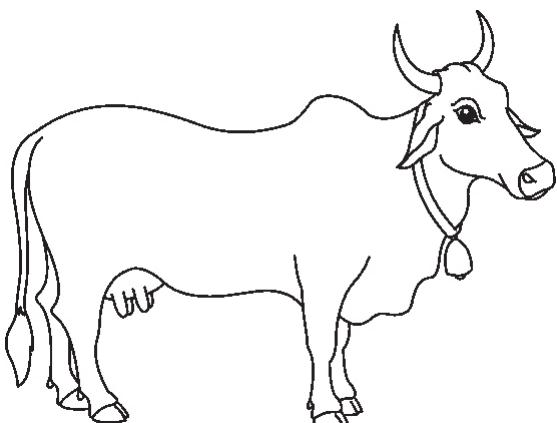
ਰਾ	-	ਰਾਂ	ਕਿੱਲਾ	-	ਕਿੱਲਾਂ
ਬਾ.ਗ	-	ਬਾਂਗ	ਚਾਕ	-	ਚੌਂਕ
ਸੌਦਾ	-	ਸੌਂਦਾ	ਜਾਚ	-	ਜਾਂਚ
ਸਾਗ	-	ਸਾਂਗ	ਰੁੱਖਾ	-	ਰੁੱਖਾਂ

2. ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਪੰਘਾਂ, ਚੂੜੀਆਂ, ਕੁੜੀਆਂ)

- (ੳ) ਹੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਮਹਿੰਦੀ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- (ਅ) ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- (ਇ) ਪਿੱਪਲਾਂ ਉੱਤੇ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

3. ਰੰਗ ਭਰੋ

() ਪੈਰੀਂ ਹਾਹਾ

ਕੱਲ੍ਹ	ਹੜ੍ਹ	ਬੜਾ	ਤੀਲ੍ਹਾ
ਸਰੋਂ	ਚਰ੍ਹੀ	ਠੇਲ੍ਹਾ	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ
ਪੜ੍ਹਨਾ	ਆਲੂਣਾ	ਗੁੰਨੂਣਾ	ਮੁੜ੍ਹਕਾ
ਕਾੜ੍ਹਨੀ	ਚੜ੍ਹਨਾ	ਮੜ੍ਹਨਾ	ਬੰਨ੍ਹਾ

ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ।
 ਮਾਂ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਕੋਲ ਪੀੜ੍ਹੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠੀ ਹੈ।
 ਉਸ ਨੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਉੱਤੇ ਸਰੋਂ ਦਾ ਸਾਗ ਰਿੰਨਿਆ।
 ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵੀ ਪਕਾਈ।
 ਨੇੜੇ ਹੀ ਕਾੜ੍ਹਨੀ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਕੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ।
 ਮੈਂ ਮੂੜ੍ਹੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਰੋਟੀ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।
 ਮੈਨੂੰ ਸਰੋਂ ਦਾ ਸਾਗ ਸੁਆਦ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਚਰੀ	ਚਰ੍ਹੀ
ਗੱਲ	ਗੱਲ੍ਹੁ

ਵਰ	ਵਰ੍ਹੁ
ਫੜ	ਫੜ੍ਹੁ

2. ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਪੂਰੇ ਕਰੋ :

- ਕਿ + ਲ੍ਹਾ =
 ਪੀ + ਜ੍ਹੀ =
 ਆ + ਲ੍ਹਾ + ਣਾ =
 ਅ + ਨ + ਪ + ਜ੍ਹੁ =

3. ਪੈਰੀਂਹਾਹਾ()ਲਾ ਕੇ ਲਿਖੋ :

ਚਰੀ -

ਵਰ -

ਗੱਲ -

ਫੜ -

4. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

1. ਮਾਂ 'ਤੇ ਰੋਟੀ ਪਕਾਉਂਦੀ ਹੈ। (ਚੁੱਲ੍ਹੇ/ਭਾਂਡੇ)

2. ਅਸੀਂ ਦਾ ਸਾਗ ਖਾਧਾ। (ਗੋਭੀ/ਸਰ੍ਹੋਂ)

3. ਮੈਂ ਉੱਤੇ ਬੈਠੀ ਹਾਂ। (ਪੌੜੀ/ਪੀੜ੍ਹੀ)

4. ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। (ਮਜ਼ਾ/ਮੁੜਕਾ)

() ਪੈਰੀਂ ਰਾਰਾ

ਤੇਲ
ਪੁਸ਼ਨ
ਪਿਥਵੀ
ਪਾਇਮਰੀ

ਤੇੜ
ਪ੍ਰਧਾਨ
ਪਾਚੀਨ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਪੈਸ
ਪੜਾਤ
ਕਿਕਟ
ਟੈਕਟਰ

ਗੰਬ
ਤੇਹਠ
ਪ੍ਰਸਿੱਧ
ਟਾਂਜ਼ਿਸਟਰ

ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ ।

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਅਤੇ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇਖਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗਈਆਂ ।

ਉਹ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਟੈਕਟਰ-ਟ੍ਰਾਲੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਗਈਆਂ ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ।

ਫਿਰ ਉਹ ਦੁਰਗਿਆਣਾ ਮੰਦਰ ਗਏ ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੱਲ੍ਹਾਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ।

ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਸਕੂਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਤੇਲ	ਤ੍ਰੇਲ
ਤਹਿ	ਤ੍ਰਹਿ

ਟੱਕ	ਟ੍ਰੱਕ
ਕਰਮ	ਕ੍ਰਮ

2. ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਪੂਰੇ ਕਰੋ :

ਗੰ + ਥ =
.....

ਟੰ + ਕ =
.....

ਪੈੁੱ + ਸ =
.....

ਪ੍ਰ + ਸ਼ + ਨ =
.....

3. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਬਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

1. ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੈ।
(ਜਲੰਧਰ/ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ)

2. ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਖੇਡਦੇ ਹਾਂ। (ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ/ਸਵੇਰ)

3. ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਘਾਹ ਉੱਤੇ ਪਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਤੇਲ/ਤ੍ਰੇਲ)

4. ਆਟਾ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੈ। (ਪੇਟੀ/ਛੁੰਮ)

ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ

ਸ਼ੋਰ

ਘੋੜਾ

ਬਾਂਦਰ

ਕੁੱਤਾ

ਉਠ

ਹਾਥੀ

ਬਿੱਲੀ

ਚੀਤਾ

ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

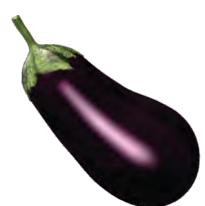
ਮਟਰ

ਗਾਜਰ

ਗੋਭੀ

ਬੈਂਗਣ

ਟਮਾਟਰ

ਬਿੰਡੀ

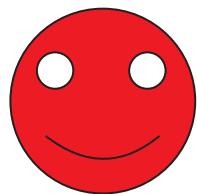

ਕਰੋਲਾ

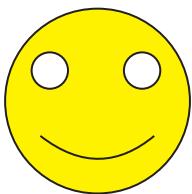

ਪੇਠਾ

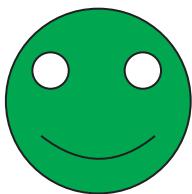
ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਂ

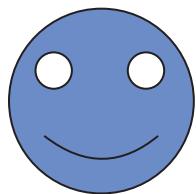
ਲਾਲ

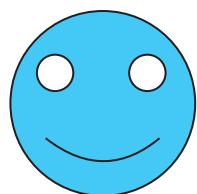
ਪੀਲਾ

ਹਰਾ

ਨੀਲਾ

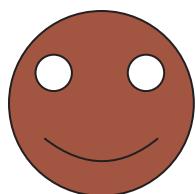
ਅਸਮਾਨੀ

ਜਾਮਣੀ

ਸੰਤਰੀ

ਭੂਰਾ

ਫਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ

ਸੋਬ

ਅੰਬ

ਸੰਤਰਾ

ਅਨਾਰ

ਅੰਗੂਹ

ਕੇਲਾ

ਪਪੀਤਾ

ਅਨਾਨਾਸ

ਅਭਿਆਸ

ਗਾਂ	ਸੇਬ	ਲਾਲ	ਗੋਭੀ	ਅੰਗੂਰ	ਬਾਂਦਰ	ਆਲੂ
ਪੀਲਾ	ਸੰਤਰੀ	ਹਰਨ	ਗਾਜਰ	ਚੀਤਾ	ਚਿੱਟਾ	ਅਮਰੂਦ
ਕੇਲਾ	ਮੂਲੀ	ਚੀਕੂ	ਮਟਰ	ਕਾਲਾ	ਹਾਬੀ	ਅੰਬ
ਟਮਾਟਰ	ਸ਼ੇਰ	ਜਾਮਣੀ	ਬਿੱਲੀ	ਹਰਾ	ਸੰਤਰਾ	ਬੈਂਗਣ

ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੋਣ ਕਰੋ :

ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਂ

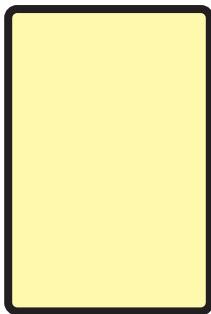
ਫਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ

ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ

ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ

- ਮੇਰਾ ਨਾਂ _____ ਹੈ।
- ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ _____ ਹੈ।
- ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ _____ ਹੈ।
- ਮੈਂ _____ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਪੜਦਾ ਹਾਂ।
- ਮੇਰੀ ਉਮਰ _____ ਸਾਲ ਹੈ।
- ਮੇਰੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਾਂ _____ ਹੈ।
- ਮੈਂ _____ ਵਿਖੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ॥

ਮੇਰੀ ਮਾਂ

ਪਿਆਰੀ-ਪਿਆਰੀ ਮੇਰੀ ਮਾਂ,
ਠੰਢੀ-ਮਿੱਠੀ ਇਸ ਦੀ ਛਾਂ।
ਕਿੰਨਾ ਮੈਨੂੰ ਲਾਡ ਲਡਾਉਂਦੀ,
ਕੁਛੜ ਚੁੱਕ-ਚੁੱਕ ਖੂਬ ਖਿਡਾਉਂਦੀ।
ਲੋਗੀਆਂ ਨਾਲ ਸੁਆਂਉਂਦੀ ਮੈਨੂੰ,

ਗਾ-ਗਾ ਗੀਤ ਜਗਾਉਂਦੀ ਮੈਨੂੰ ।
 ਚਿੜੀ, ਕਬੂਤਰ , ਅਹੁ ਏ ਕਾਂ
 ਮੁੜ-ਮੁੜ ਦੱਸਿਆ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਨਾਂ ।
 ਜਿਹੜੀ ਹੁੰਦੀ ਰੁੱਖ ਦੀ ਛਾਂ,
 ਮਾਂ ਤੋਂ ਗੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਨਾ ।

ਮਾਂ ਦਾ ਦੇਣ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਚੁਕਾਵਾਂ ?
 ਹਰ ਪਲ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਾਂ ।
 ਦੱਸੀਆਂ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ
 ਉਸ 'ਤੇ ਮੈਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚੱਲਾਂ ।
 ਹਰ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ਉੱਚਾ,
 'ਮਾਂ' ਸ਼ਬਦ ਜਿਉਂ ਡਾਢਾ ਸੁੱਚਾ ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :—

- (ਓ) ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਹੈ ?
- (ਅ) ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ?
- (ਇ) ਕੁੱਛ ਚੁੱਕ-ਚੁੱਕ ਕੌਣ ਖਿਡਾਉਂਦੀ ਹੈ ?
- (ਸ) ਮਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ?

2. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

- (ਉ) ਕਿੰਨਾ ਮੈਨੂੰ _____ ਲੜਾਉਂਦੀ । (ਕੁੱਛੜ / ਲਾਡ)
- (ਅ) ਜਿਹੜੀ ਹੁੰਦੀ _____ ਦੀ ਛਾਂ । (ਰੁੱਖ / ਚਿੜੀ)
- (ਇ) ਹਰ ਪਲ ਆਪਣਾ _____ ਝਕਾਵਾਂ । (ਸੀਸ / ਲੋਗੀਆਂ)
- (ਸ) ਦੱਸੀਆਂ ਮਾਂ ਦੀਆਂ _____ ਗੱਲਾਂ । (ਚੰਗੀਆਂ / ਮੰਦੀਆਂ)
- (ਹ) 'ਮਾਂ' ਸ਼ਬਦ ਜਿਉਂ ਡਾਢਾ _____ । (ਸੁੱਚਾ / ਉੱਚਾ)

3. ਸਮੱਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਚਿੜੀ = ਚਿੜੀਆਂ

ਲੋਗੀ = _____

ਚੰਗੀ = _____

ਪਿਆਰੀ = _____

4. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ :—

(ਉ) ਪਿਆਰੀ - ਪਿਆਰੀ ਮੇਰੀ ਮਾਂ,

ਠੰਢੀ-ਮਿੱਠੀ _____

(ਅ) ਲੋਗੀਆਂ ਨਾਲ ਸੁਆਂਉਂਦੀ ਮੈਨੂੰ,

ਗਾ-ਗਾ ਗੀਤ _____

5. ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :—

ਪਿਆਰੀ-ਪਿਆਰੀ ਮੇਰੀ ਮਾਂ,

ਠੰਢੀ-ਮਿੱਠੀ ਇਸ ਦੀ ਡਾਂ।

.....

.....

.....

.....

7. ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਕੰਨਾ (ੴ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਅਲੱਗ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖੋ।

.....

.....

.....

.....

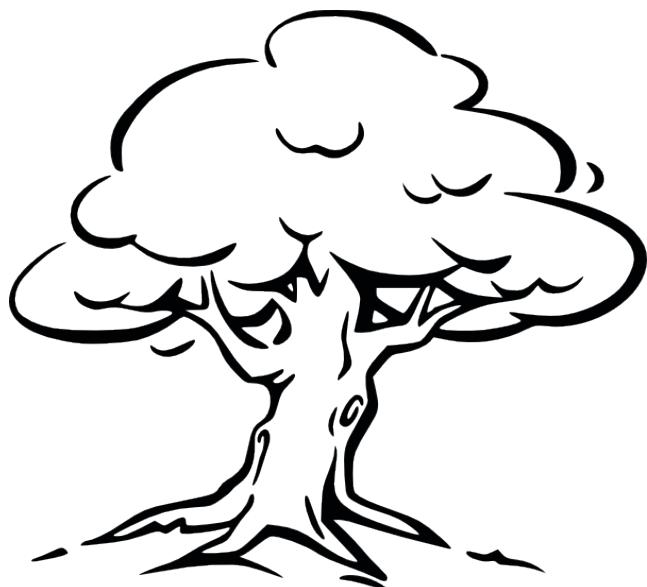
.....

.....

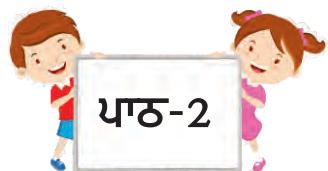
.....

.....

8. ਰੰਗ ਭਰੋ:

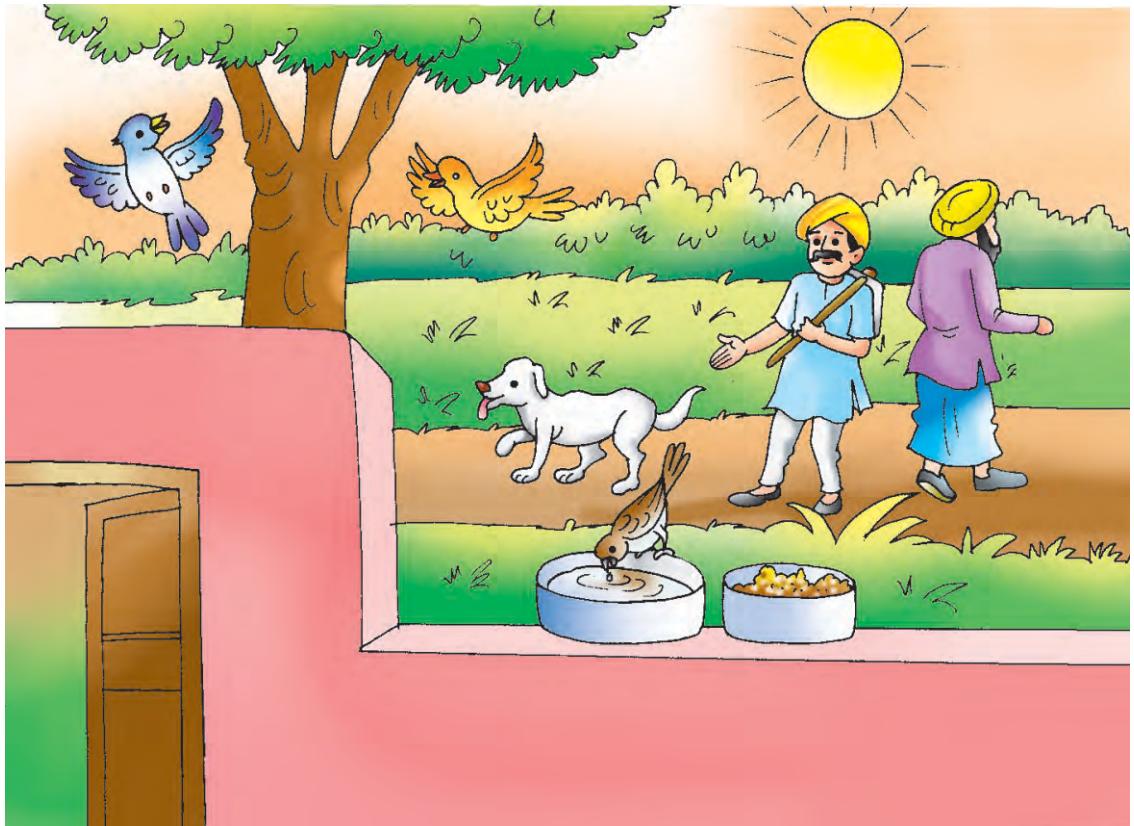

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਓ।

पाठ-2

जागो ! जागो ! हैसिआ सवेरा

जागो ! जागो ! हैसिआ सवेरा,
मुरज सज्जिआ मिटिआ हनेरा।
आलुणिआं विँच पंछी जागे,
रेणक हैसी लागे-चागे।

जाग पिआ है चार-चुडेरा,
जागो ! जागो ! हैसिआ सवेरा।

ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ ਨੇ ਹਾਲੀ,
ਪਸੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਏ ਪਾਲੀ।
ਚਾਨਣ ਪਾਇਆ ਹਰ ਘਰ ਫੇਰਾ,
ਜਾਗੋ ! ਜਾਗੋ ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ।

ਠੰਢੀ-ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਪਈ ਚੱਲੇ,
ਸੁੱਤੇ ਰਹਿਣਾ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲੇ?
ਜਾਗੋ ! ਹੁਣ ਸੌਂ ਲਿਆ ਬਬੇਰਾ,
ਜਾਗੋ ! ਜਾਗੋ ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ।

ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵੀ ਨਾ ਜਾਗੇ,
ਖੁਸ਼ੀ ਨਾ ਆਵੇ ਉਸ ਦੇ ਲਾਗੇ।
ਕੰਮ ਕਰੋ, ਨਾ ਕਰੋ ਅਵੇਰਾ,
ਜਾਗੋ ! ਜਾਗੋ ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ਉ) ਆਲੂਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਜਾਗੇ?

ਸ਼ੇਰ

ਪੰਛੀ

ਖੇਤ

(ਅ) ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਚੱਲ ਪਏ?

ਹਾਲੀ

ਘੁਮਿਆਰ

ਚੌਰ

2. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਉ) ਆਲੂਣਿਆਂ ਵਿੱਚ _____ ਜਾਗੇ, (ਪੰਛੀ / ਜਾਨਵਰ)

_____ ਹੋਈ ਲਾਗੇ-ਚਾਗੇ। (ਰੌਣਕ / ਸਵੇਰਾ)

(ਅ) ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ ਨੇ _____ (ਹਾਲੀ / ਸਿਪਾਹੀ)

_____ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਏ ਪਾਲੀ। (ਪਸੂਆਂ / ਟ੍ਰੈਕਟਰਾਂ)

(ਈ) ਜਾਗੋ ! ਜਾਗੋ ! ਹੋਇਆ _____ (ਸਵੇਰਾ / ਹਨੇਰਾ)

_____ ਚੜ੍ਹਿਆ ਮਿਟਿਆ ਹਨੇਰਾ। (ਸੂਰਜ / ਤਾਰਾ)

3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾਓ, ਜਿਵੇਂਕਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ :

ਸਵੇਰਾ		ਚੁਫੇਰਾ
ਲਾਗੇ	→	ਹਨੇਰਾ
ਹਾਲੀ		ਚਾਗੇ
ਚਾਰ		ਪਾਲੀ

4. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

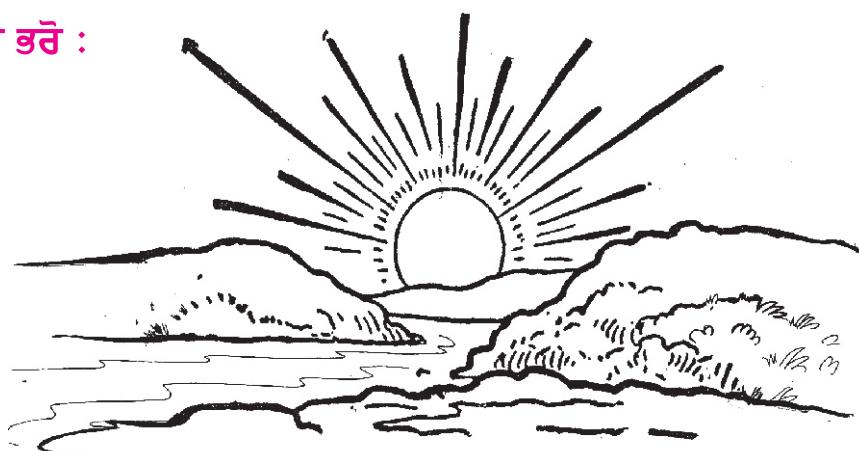
(ਉ) ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

(ਅ) ਸਵੇਰ ਸਮੇਂ ਹਵਾ ਕਿਹੋ-ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

5. ਸੁੰਦਰ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖੋ :

ਜਾਗੋ! ਹੁਣ ਸੌਂ ਲਿਆ ਬਥੇਰਾ,
ਜਾਗੋ! ਜਾਗੋ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ।

6. ਰੰਗ ਭਰੋ :

ਮਨ ਦਾ ਡਰ

ਰਾਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ।

ਬਾਲਕ ਮੋਹਨਦਾਸ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲਾ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਬਾਹਰ ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ।

ਹਵਾ ਨਾਲੁ ਕਮਰੇ ਦੀ ਲਾਲਟੈਣ ਬੁਝ ਗਈ।

ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੇ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਦੇਖਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਚਮਕਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ।

ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ ਕੋਈ ਖੜਾ ਹੈ।

ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੇ ਡਰ ਕੇ ਚੀਕ ਮਾਰੀ, “ਭੂਤ-ਭੂਤ!” ਉਹ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਭੱਜਿਆ।

ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੂੰ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਘਰ ਦੀ ਨੌਕਰਾਣੀ ਰੰਭਾ ਮਿਲ੍ਹ ਪਈ।

ਉਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਮੋਹਨ! ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਤੂੰ ਭੱਜ ਕਿਉਂ ਰਿਹਾ ਏਂ?”

“ਰੰਭਾ ਮਾਈ -----! ਭੂਤ!”, ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ।

ਰੰਭਾ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਈ, “ਮੋਹਨ ! ਚੱਲ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ।”

ਦੋਵੇਂ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ।

ਰੰਭਾ ਨੇ ਲਾਲਟੈਣ ਜਗਾਈ ।

“ਮੋਹਨ ! ਦਿਖਾ ਕਿੱਥੇ ਐ, ਭੂਤ ? ”

ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬਿੱਲੀ ਬੈਠੀ ਸੀ ।

ਚਮਕਦੀ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਬਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹੀ ਸਨ ।

ਰੰਭਾ ਨੇ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਉੱਥੇ ਖਿੜਕੀ ਕੋਲੁ ਕੱਪੜੇ ਟੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ।

ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੱਪੜੇ ਹਿੱਲ ਰਹੇ ਸਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇ । ਰੰਭਾ ਨੇ ਕੱਪੜੇ ਪਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ।

ਰੰਭਾ ਬੋਲੀ, “ਮੋਹਨ ! ਲੈ, ਭੱਜ ਗਿਐ, ਭੂਤ ।”

ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਭੂਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

ਭੂਤ ਮਨ ਦਾ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਬੱਚਿਓ ! ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਬਾਲਕ ਕੌਣ ਸੀ ?

ਇਸ ਬਾਲਕ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਮੋਹਨਦਾਸ ਕਰਮਚੰਦ ਗਾਂਧੀ ਸੀ । ਇਸ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ਉ) ਕਿਸ ਦੇ ਬਚਪਨ ਦਾ ਨਾਮ ਮੋਹਨਦਾਸ ਸੀ ?

ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਲਾਲ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ

(ਅ) ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ ਕੀ ਟੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ?

ਘੰਟੀ ਬਾਲਟੀ ਲਾਲਟੈਣ

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮੁਣੇ ਦਿੱਤੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਠੀਕ (✓) ਜਾਂ ਗਲਤ (✗) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

(ਉ) ਬਾਲਕ ਮੋਹਨਦਾਸ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ।

(ਅ) ਹਵਾ ਨਾਲ ਕਮਰੇ ਦੀ ਲਾਲਟੈਣ ਬੁਝ ਗਈ।

(ਇ) ਬਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

(ਸ) ਸੋਹਣੇ ਕਬੂਤਰ ਉਡਾਰੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(ਹ) ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ ਡੋਰ ਟੰਗੀ ਹੋਈ ਸੀ।

(ਕ) ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਭੂਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

3. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਉ) ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਈ। (ਰੰਭਾ / ਭੂਤ)

(ਅ) ਰੰਭਾ ਨੇ ਜਗਾਈ। (ਲਾਲਟੈਣ / ਮੌਮਬੱਤੀ)

(ਇ) ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀ ਸੀ। (ਬਿੱਲੀ / ਭੂਤ)

(ਸ) ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ _____ ਹਿੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। (ਕੱਪੜੇ / ਰੁੱਖ)

(ਹ) _____ ਮਨ ਦਾ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਆਦਮੀ / ਭੂਤ)

4. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ਉ) ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਚੱਲਣ ਨਾਲੁ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੋਇਆ ?

(ਅ) ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੂੰ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਮਿਲਿਆ ?

(ਇ) ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੇ ਡਰ ਕੇ ਰੱਲਾ ਪਾਊਂਦੇ ਹੋਏ ਕੀ ਕਿਹਾ ?

5. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਕਮਰਾ : ਕਮਰੇ

ਹਨੇਰਾ : _____

ਕੱਪੜਾ : _____

ਬਰਾਂਡਾ : _____

ਨੌਕਰਾਣੀ

:

ਨੌਕਰਾਣੀਆਂ

ਖਿੜਕੀ

:

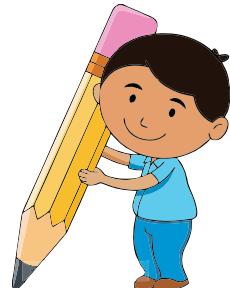
ਬਿੱਲੀ

:

6. ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਆਏ ਲਾਂ(`)ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

7. ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

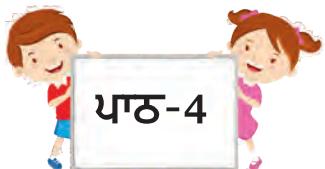
ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਭੂਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

ਭੂਤ ਮਨ ਦਾ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਭੂਤਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਵਹਿਮ ਦੂਰ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ।

ਇੱਕ ਸੀ ਸ਼ੋਖਚਿਲੀ

ਇੱਕ ਦਿਨ ਸ਼ੋਖਚਿਲੀ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕੋਲ ਇੱਕ ਘੜਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੱਭ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਈਆ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਘੜਾ ਚੁੱਕ ਦੇਵੇ। ਸ਼ੋਖਚਿਲੀ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ੋਖਚਿਲੀ ਘੜੇ ਨੂੰ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, “ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਰੁਪਈਆ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਸ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮੈਂ ਮੁਰਗੀ ਖਰੀਦਾਂਗਾ।”

ਜਦ ਉਹ ਮੁਰਗੀ ਚੂਚੇ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਇੱਕ
ਬੱਕਰੀ ਲਵਾਂਗਾ ।

ਫਿਰ ਉਹ ਬੱਕਰੀ ਮੇਮਣੇ ਦੇਵੇਗੀ ।

ਉਹਨਾਂ ਮੇਮਣਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਇੱਕ ਗਊ ਲਵਾਂਗਾ ।

ਫਿਰ ਉਹ ਗਊ ਵੱਛੇ-ਵੱਛੀਆਂ ਦੇਵੇਗੀ ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਇੱਕ ਮੱਸ ਖਰੀਦਾਂਗਾ ।

ਉਹ ਮੱਸ ਕੱਟੇ-ਕੱਟੀਆਂ ਦੇਵੇਗੀ ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਇੱਕ ਘੋੜੀ ਲਵਾਂਗਾ ।

ਉਹ ਘੋੜੀ ਵੀ ਵਛੇਰੇ-ਵਛੇਰੀਆਂ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ
ਆਪਣਾ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਵਾਂਗਾ ।

ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਵੇਗੀ ।

ਮੇਰੇ ਘਰ ਬੱਚੇ ਹੋਣਗੇ । ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵਧੇਗਾ ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਇੱਕ ਬੈਠਕ ਬਣਵਾਵਾਂਗਾ ।

ਮੈਂ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਹੋਵਾਂਗਾ ।

ਏਨੇ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਲੜਕਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਵੇਗਾ ।

ਉਹ ਕਹੇਗਾ, “ਬਾਪੂ ਜੀ ! ਰੋਟੀ ਖਾ ਲਓ ।”

ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਵਾਂਗਾ ।

ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਬੋਲਾਂਗਾ-----

“ਚੱਲ ! ਪਰੇ ਹਟ----- !”

ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਘੜਾ ਸਿਰ ਤੋਂ ਡਿਗ ਪਿਆ ਤੇ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਘੜੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਤਦ ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਬੋਲਿਆ, “ਤੂੰ ਤਾਂ ਇੱਕ ਘੜੇ ਲਈ ਰੌਂਦਾ ਹੈਂ ... ਦੇਖ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਹੀ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ... ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ? ”

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ਬ) ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ?

ਪਿੰਡ ਬਜ਼ਾਰ ਖੇਤ

(ਭ) ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਨੇ ਰੁਪਈਏ ਦਾ ਕੀ ਖਰੀਦਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ?

ਮੁਰਗੀ ਬੱਕਰੀ ਗਊ

(ਈ) ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਆਪਣੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕੀ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ?

ਪੀੜ੍ਹੀ ਮੰਜਾ ਬੈਠਕ

2. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ਚ) ਇੱਕ ਦਿਨ ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ?

(ਅ) ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕੀ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ?

(ਇ) ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਨੇ ਵੱਛੇ-ਵੱਛੀਆਂ ਵੇਚ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ?

(ਸ) ਘੜੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕਿਉਂ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ?

3. ਸਮੱਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਮੁਰਗਾ - ਮੁਰਗੀ

ਵੱਛੀ -

ਬੱਕਰੀ -

ਲੜਕੀ -

ਘੋੜੀ -

4. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾਓ, ਜਿਵੇਂਕਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ :

ਮੁਰਗੀ

ਵਛੇਰੇ-ਵਛੇਰੀਆਂ

ਬੱਕਰੀ

ਕੱਟੇ-ਕੱਟੀਆਂ

ਗਊ

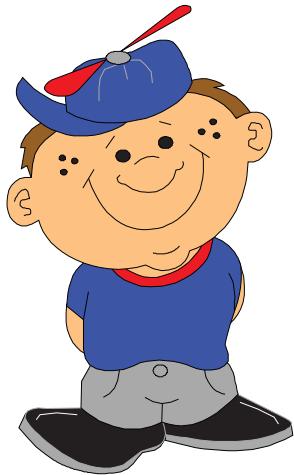
ਚੂਚੇ

ਮੱਝ

ਮੇਮਣੇ

ਘੋੜੀ

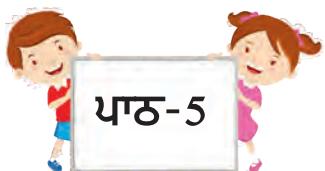
ਵੱਛੇ-ਵੱਛੀਆਂ

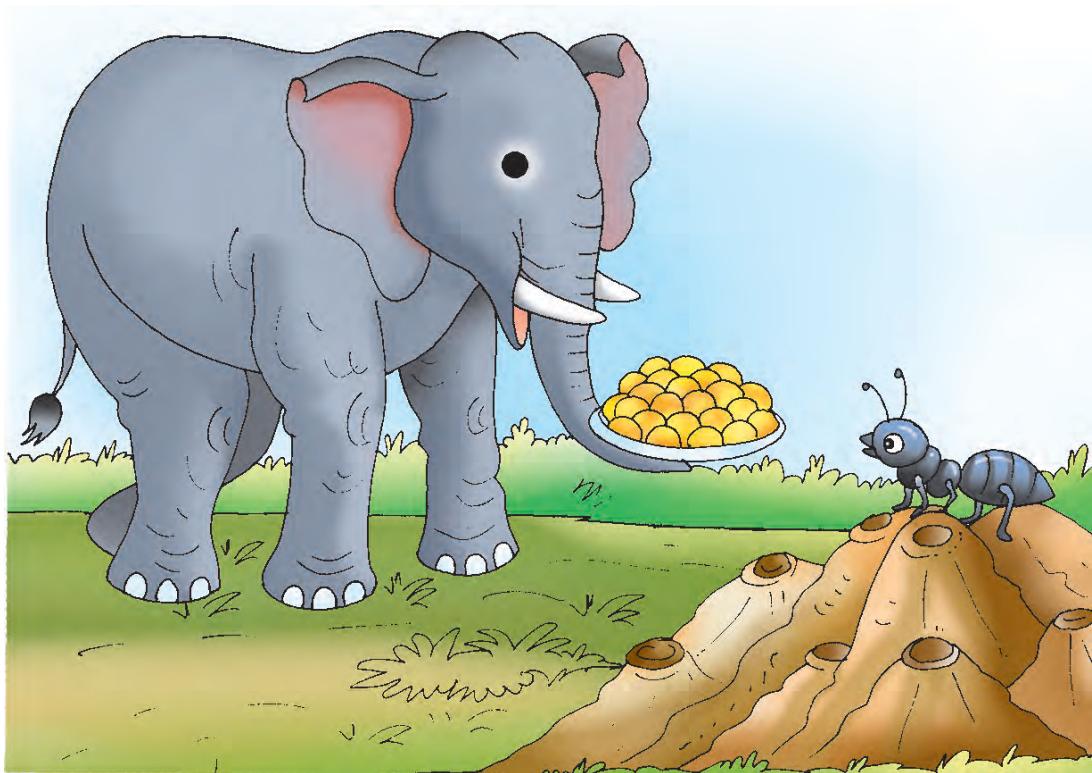
6. ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਹਾਰੀ ਅਤੇ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਲੇ ਅੱਠ-ਅੱਠ ਸ਼ਬਦ ਅਲੱਗ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖੋ :

ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਰੂਪਏ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਰੋਗੇ ?

ਕੀੜੀ ਤੇ ਹਾਬੀ

ਕੀੜੀ ਦੇ ਘਰ
ਹਾਬੀ ਆਇਆ।
ਲੱਡੂਆਂ ਦਾ ਭਰ,
ਬਾਲ ਲਿਆਇਆ।

ਪੀਲੇ-ਪੀਲੇ,
ਲੱਡੂ ਮਿੱਠੇ।
ਐਨਕ ਲਾ ਕੇ,
ਕੀੜੀ ਛਿੱਠੇ।

ਬਾਲੁ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ,
ਕੀੜੀ ਨੱਸੀ।
ਕੀੜੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ,
ਗੱਲ ਜਾ ਦੱਸੀ।

ਕੀੜੀਆਂ ਰਲ ਕੇ,
ਖਾਧੇ ਲੱਡੂ।
ਤੱਕਦੇ ਰਹਿ ਗਏ,
ਬੈਠੇ ਡੱਡੂ।

ਲੱਡੂ ਖਾ ਕੇ,
ਬਾਲੀ ਮੌੜੀ।
ਕੀੜੀ ਨੇ ਇੱਕ,
ਕਵਿਤਾ ਜੋੜੀ।

“ਘਰ ਅਸਾਡੇ,
ਜਦ ਵੀ ਆਓ।
ਮਿਠੇ-ਮਿਠੇ,
ਲੱਡੂ ਲਿਆਓ।”

ਕਵਿਤਾ ਸੁਣ ਕੇ,
ਹਾਥੀ ਹੱਸੇ।
ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ,
ਕੀੜੀ ਨੱਸੇ।

ਹਾਥੀ ਸੁੰਡ,
ਹਿਲਾਈ ਜਾਏ।
ਕੀੜੀ ਗਿੱਧਾ,
ਪਾਈ ਜਾਏ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ਚ) ਕੀੜੀ ਦੇ ਘਰ ਕੌਣ ਆਇਆ ?

ਸ਼ੇਰ

ਡੱਡੂ

ਹਾਬੀ

(ਛ) ਕੀੜੀਆਂ ਨੇ ਰਲ੍ਹ ਕੇ ਕੀ ਖਾਧੇ ?

ਸੇਬ

ਲੱਡੂ

ਡੱਡੂ

2. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ :

(ਓ) ਕੀੜੀ ਦੇ ਘਰ,

..... ਆਇਆ ।

ਲੱਡੂਆਂ ਦਾ ਭਰ,

..... ਲਿਆਇਆ ।

(ਅ) ਕੀੜੀਆਂ ਰਲ੍ਹ ਕੇ,

ਖਾਧੇ

.....

ਤੱਕਦੇ ਰਹਿ ਗਏ,

ਬੈਠੇ

.....

(ए) हाथी सुंड़,

हिलाई _____

कोङ्गी गिँया,

पाई _____

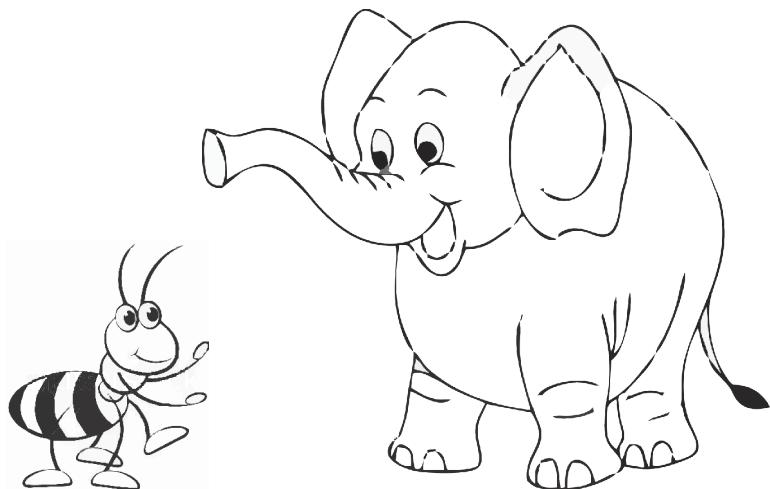
3. सुंदर कर के लिखें :

“ঘৰঅসাডে জদ হীআচ,

মিঠে-মিঠে লঁড়ু লিআচি ।”

.....
.....
.....
.....

4. रंगा भरौ

इस कविता नुँ ज्ञानी याद कर के आपणी जमात विच सुणाओ ।

ਚਿੜੀ ਤੇ ਪਿੱਪਲ

ਇੱਕ ਸੀ ਚਿੜੀ। ਚਿੜੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਾਣ ਲਈ ਕੁਝ ਲੱਭਣ ਲੱਗੀ। ਲੱਭਦਿਆਂ-ਲੱਭਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਾਣਾ ਲੱਭ ਗਿਆ। ਉਹ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਰੁਖ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਦਾਣਾ ਖਾਣ ਲੱਗੀ। ਦਾਣਾ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਖੁੱਡ ਵਿੱਚ ਡਿਗ ਪਿਆ। ਚਿੜੀ ਨੇ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ‘ਪਿੱਪਲਾ! ਪਿੱਪਲਾ! ਦਾਣਾ ਦੇ।’ ਪਿੱਪਲ ਬੋਲਿਆ, “ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।”

ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,

ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?

ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?

ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਕ ਹੋਰ ਕਰੇ।

ਚਿੜੀ ਅੱਗ ਕੋਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਗ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ‘ਅੱਗ! ਅੱਗ! ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇ।’ ਅੱਗ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਾੜਦੀ।”

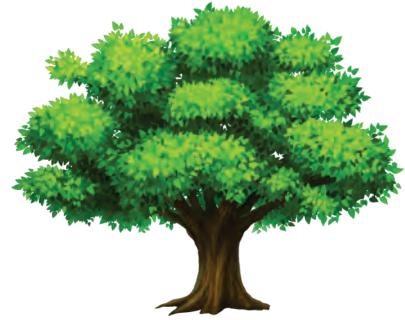
ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜੇ ਨਾ,
 ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,
 ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?
 ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?
 ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਲ ਹੋਰ ਕਰੇ।

ਹੁਣ ਚਿੜੀ ਪਾਣੀ ਕੋਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ‘ਪਾਣੀ! ਪਾਣੀ!
 ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਦੇ।’ ਪਾਣੀ ਕਹਿੰਦਾ, “ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਬੁਝਾਉਂਦਾ।”

ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਵੇ ਨਾ,
 ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜੇ ਨਾ,
 ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,
 ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?
 ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?
 ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਲ ਹੋਰ ਕਰੇ।

ਚਿੜੀ ਫਿਰ ਹਾਬੀ ਕੋਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਹਾਬੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ‘ਹਾਬੀ! ਹਾਬੀ!
 ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪੀ ਜਾ।’ ਹਾਬੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ।”

ਹਾਬੀ ਪਾਣੀ ਪੀਵੇ ਨਾ,
 ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਵੇ ਨਾ,
 ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜੇ ਨਾ,
 ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,

ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?

ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?

ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਲ ਹੋਰ ਕਰੇ।

ਫਿਰ ਚਿੜੀ ਰਸੇ ਕੋਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਰਸੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ‘ਰੱਸਿਆ! ਰੱਸਿਆ!

ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇ।’ ਰਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਦਾ।”

ਰਸਾ ਹਾਥੀ ਬੰਨ੍ਹੇ ਨਾ,

ਹਾਥੀ ਪਾਣੀ ਪੀਵੇ ਨਾ,

ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਵੇ ਨਾ,

ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜੇ ਨਾ,

ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,

ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?

ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?

ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਲ ਹੋਰ ਕਰੇ।

ਫਿਰ ਚਿੜੀ ਚੂਹੇ ਕੋਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ‘ਚੂਹੇ! ਚੂਹੇ! ਰਸੇ ਨੂੰ
ਕੁਤਰ ਦੇ।’ ਚੂਹਾ ਕਹਿੰਦਾ, “ਮੈਂ ਰਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕੁਤਰਦਾ।”

ਚੂਹਾ ਰਸਾ ਕੁਤਰੇ ਨਾ,

ਰਸਾ ਹਾਥੀ ਬੰਨ੍ਹੇ ਨਾ,

ਹਾਥੀ ਪਾਣੀ ਪੀਵੇ ਨਾ,

ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਵੇ ਨਾ,

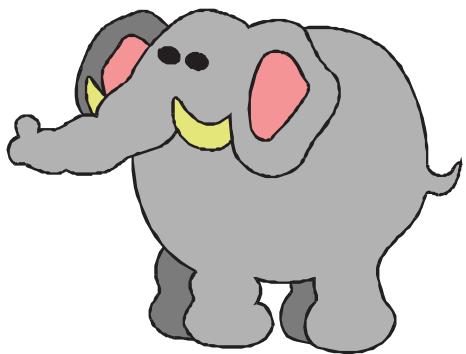
ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜੇ ਨਾ,

ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,

ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?

ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?

ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਲ ਹੋਰ ਕਰੇ।

ਫਿਰ ਚਿੜੀ, ਬਿੱਲੀ ਕੋਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਬਿੱਲੀਏ! ਬਿੱਲੀਏ! ਚੂਹੇ
ਨੂੰ ਖਾ ਜਾ।” ਬਿੱਲੀ ਭੁੱਖੀ ਸੀ। ਉਹ ਮੰਨ ਗਈ।

ਬਿੱਲੀ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲੱਗੀ,
ਚੂਹਾ ਰੱਸਾ ਕੁਤਰਨ ਲੱਗਾ,
ਰੱਸਾ ਹਾਥੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲੱਗਾ,
ਹਾਥੀ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲੱਗਾ,
ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਲੱਗਾ,
ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਲੱਗੀ,
ਪਿੱਪਲ ਨੇ ਦਾਣਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ,
ਚਿੜੀ ਨੇ ਦਾਣਾ ਖਾ ਲਿਆ,
ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਲਿਆ,
ਚਿੜੀ ਚੀਂ-ਚੀਂ ਕਰਦੀ ਉੱਡ ਗਈ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਅੱਗੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗ੍ਰਾਲਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

(ਉ) ਚਿੜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਸੀ।

(ਅ) ਦਾਣਾ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਡਿਗ ਪਿਆ।

(ਇ) ਬਿੱਲੀ ਚਿੜੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਨ ਗਈ ਸੀ।

2. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ਉ) ਚਿੜੀ ਨੂੰ ਕੀ ਲੱਭਿਆ?

(ਅ) ਦਾਣਾ ਕਿੱਥੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਸੀ ?

(ਇ) ਚਿੜੀ ਮਦਦ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿਸ-ਕਿਸ ਕੋਲੁ ਗਈ ?

(ਸ) ਚਿੜੀ ਨੇ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ?

3. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਚਿੜੀ - ਚਿੜੀਆਂ

ਬਿੱਲੀ -

ਦਾਣਾ - ਦਾਣੇ

ਰੱਸਾ -

ਚੂਹਾ -

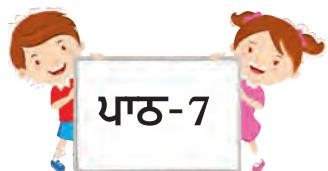

4. ਸਮੱਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਚਿੜਾ	-	ਚਿੜੀ
ਚੂਹੀ	-	_____
ਬਿੱਲਾ	-	_____
ਰਸੀ	-	_____
ਹਥਣੀ	-	_____

5. ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ (—) ਹੋੜਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਲਿਖੋ :

ਭਾਈ ਲਾਲੋ

ਇੱਕ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਘੁੰਮਦੇ-ਘੁੰਮਦੇ ਸੈਦਪੁਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਗਰੀਬ ਕਿਰਤੀ ਤਰਖਾਣ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਸੀ।

ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਤਰਖਾਣੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ। ਜਿਹੜੀ ਮਿਹਨਤ-ਮਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲਦੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾਲਦਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਘਰ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਰੁੱਖਾ-ਮਿੱਸਾ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਦੇ। ਉਹ ਸਵੇਰੇ-ਸ਼ਾਮ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ।

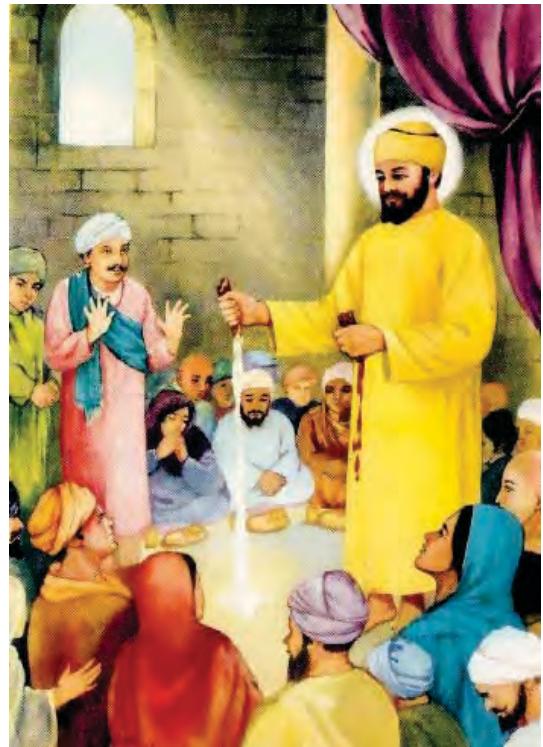
ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਯੱਗ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਯੱਗ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਧੂਆਂ-ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਯੱਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਏ। ਵਾਰ-ਵਾਰ ਬੁਲਾਉਣ ਉੱਤੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭੋਜਨ ਛਕਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਛੱਤੀ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਛਕਦੇ ਤੇ ਲਾਲੋ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਕੋਧਰੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਕਿਉਂ ਖਾਂਦੇ ਹੋ ?”

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ, “ਇਹ ਤੇਰੀ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਦੀ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੂੰ ਗ੍ਰਾਗੀਬਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਭੰਡਾਰੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਾਗੀਬਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਭੋਜਨ ਕਿਵੇਂ ਖਾਵਾਂ ?”

“ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਹੱਥੀਂ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਵਰਗਾ ਸੁਆਦ ਹੈ।”

ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉੱਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ। ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨੇਕ ਆਦਮੀ ਬਣਨ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਪੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਰਹੇ ਤੇ ਫੇਰ ਅੱਗੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

- (ਉ) 'ਭਾਈ ਲਾਲੋ' ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ?
- (ਅ) ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ ?
- (ਈ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਾਇਆ ?

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

- (ਉ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਘੁੰਮਦੇ-ਘੁੰਮਦੇ ਕਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ?

ਲਾਹੌਰ ਸੈਦਪੁਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ

- (ਅ) ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਨਾਂ ਦਾ ਅਮੀਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ?

ਲਾਲੋ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਮਰਦਾਨਾ

3. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

- (ਉ) ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕਰਦਾ। (ਮਿਹਨਤ / ਕੀਰਤਨ)

- (ਅ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਵੇਰੇ-ਸ਼ਾਮ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ।

(ਕੀਰਤਨ / ਉਪਦੇਸ਼)

- (ਈ) ਇਹ ਤੇਰੀ ਆਪਣੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਕਮਾਈ / ਪੈਸੇ)

- (ਸ) ਭਾਈ ਲਾਲੇ ਹੱਥੀਂ _____ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਕਿਰਤ / ਭੰਡਾਰਾ)
- (ਹ) ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ _____ ਆਦਮੀ ਬਣਨ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਧੀ। (ਨੇਕ / ਬੁਰਾ)

3. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ਉ) ਭਾਈ ਲਾਲੇ ਕੌਣ ਸੀ ?

(ਅ) ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਕੌਣ ਸੀ ?

(ਉ) ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਧੀ ?

5. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾਓ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ :

ਸਵੇਰੇ	ਸੰਤਾਂ
ਮਿਹਨਤ	ਸ਼ਾਮ
ਰੁੱਖਾ	ਮਜ਼ੂਰੀ
ਸਾਧੂਆਂ	ਪਦਾਰਥ
ਛੱਤੀ	ਮਿੱਸਾ

6. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਲੋਕ : ਲੋਕਾਂ

ਪਰਿਵਾਰ :

ਪਿੰਡ :

ਚਰਨ :

7. ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾਸਿਕੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਿੰਦੀ (•) ਅਤੇ ਟਿੱਪੀ (°) ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਲਿਖੋ :

ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ/ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਸਾਖੀ ਸੁਣੋ।

ਬੱਦਲ

ਆ ਗਏ ਬੱਦਲ, ਆ ਗਏ ਬੱਦਲ
ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨੀਂ ਛਾ ਗਏ ਬੱਦਲ।

ਅਹੁ ਦੇਖੋ ਕਿੰਵ ਭੱਜਦੇ ਬੱਦਲ
ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਗਲ ਲੱਗਦੇ ਬੱਦਲ।

ਜੋਰ-ਜੋਰ ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ
ਬਿਜਲੀ ਕਿਤੇ ਗਿਰਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ ।

ਗੜ-ਗੜ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ
ਬਾਗੀਂ ਮੌਰ ਨਚਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ ।

ਭੂਰੇ, ਚਿੱਟੇ, ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ
ਇਹ ਤਾਂ ਵਰਖਾ ਵਾਲੇ ਬੱਦਲ ।

ਕੁਝ ਹਲਕੇ, ਕੁਝ ਭਾਰੇ ਬੱਦਲ
ਲੱਗਦੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰੇ ਬੱਦਲ ।
ਛਮ-ਛਮ ਕਰਦੇ ਵਰੁਦੇ ਬੱਦਲ
ਛੱਪੜ-ਟੋਭੇ ਭਰਦੇ ਬੱਦਲ ।

ਗਰਮੀ ਦੂਰ ਭਜਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ
ਬਾਂ-ਬਾਂ ਠੰਢ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ ।

ਹਰ ਇੱਕ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ
ਸਭ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ਉ) ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਕੀ ਛਾਗਏ ?

ਬੱਦਲ

ਪੰਛੀ

ਖੇਤ

(ਅ) ਬਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਨੱਚਦੇ ਹਨ ?

ਸ਼ੋਰ

ਮੌਰ

ਚੌਰ

2. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਉ) ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ _____ ਬੱਦਲ ।

ਬਿਜਲੀ ਕਿਤੇ _____ ਬੱਦਲ ।

(ਅ) ਗੜ-ਗੜ ਸ਼ੋਰ _____ ਬੱਦਲ ,

ਬਾਗੀਂ ਮੌਰ _____ ਬੱਦਲ ।

(ਈ) ਡਮ-ਡਮ ਕਰਦੇ _____ ਬੱਦਲ ,

ਛੱਪੜ-ਟੋਭੇ _____ ਬੱਦਲ ।

(ਭਰਦੇ, ਵਰ੍ਹੇ, ਗਿਰਾਉਂਦੇ, ਟਕਰਾਉਂਦੇ, ਨਚਾਉਂਦੇ, ਮਚਾਉਂਦੇ)

3. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ਉ) ਬੱਦਲ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?

.....

(ਅ) ਬੱਦਲ ਆਉਣ ਨਾਲ ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਨੱਚਦਾ ਹੈ ?

.....

(ਈ) ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਵਰ੍ਹਨ ਨਾਲ ਕੀ-ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

.....

4. ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁਹਰਾਅ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਦਾਹਰਨ ਵਿੱਚ
ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ : ਗੜ-ਗੜ

5. ਸੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਜਾਗੋ ਹੁਣ ਸੌਂ ਲਿਆ ਬਬੇਰਾ,
ਜਾਗੋ ! ਜਾਗੋ ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ।

6. ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਲਿਖੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਅੱਖਰ ਦੇ ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਬਿੰਦੀ
ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ :

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਓ।

ਨਿੰਮ

ਮੈਂ ਨਿੰਮ ਹਾਂ। ਕਈ ਮੈਨੂੰ ਨਿੰਬ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਹਰ ਥਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹਾਂ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਵੀ। ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵੀ। ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਵਿਹੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਉਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰਾ ਦਰਖਤ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਛਾਂ ਬਹੁਤ ਸੰਘਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਮੇਰੀ ਛਾਂ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਮੇਰੀ ਛਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਡਦੇ ਹਨ। ਕੁੜੀਆਂ ਮੇਰੇ ਟਾਹਣਿਆਂ ਉੱਤੇ ਪੀਂਘਾਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਵੈਦ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗੁਣ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪੱਤੇ ਸੁਕਾ ਕੇ ਟ੍ਰੈਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਰਮ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇੰਝ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀੜਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਕਣਕ ਦੇ ਢੋਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੇਰੇ ਪੱਤੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਪੱਤੇ ਉਬਾਲ ਕੇ, ਉਸ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨੂਹਾਂ ਦੇ ਹਨ।

ਮੈਨੂੰ ਡੁੱਲ, ਡਲ ਵੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਡਲ ਨੂੰ ਨਿਮੋਲੀ ਜਾਂ ਨਿੰਬੋਲੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਮੋਲੀਆਂ ਬੋੜ੍ਹੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਤੇ ਕੌੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਬਣ ਤੇ ਤੇਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਦਾਤਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੰਦ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੌੜੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਲੱਕੜ ਤੋਂ ਫਰਨੀਚਰ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਨਿੰਮ ਦੇ ਘੋਟਣੇ ਅਤੇ ਨਿੰਮ ਦੇ ਸੰਦੂਕ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਵੀ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੀ ਹਵਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਮੈਂ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੀ ਸਭ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਹਾਂ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

(ਉ) ਨਿੰਮ ਸਾਡੇ ਕੀ-ਕੀ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ?

2. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਭਰੋ :

(ਉ) ਨਿੰਮ ਦਾ ਦਰਖਤ ਬਹੁਤ _____ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਵੱਡਾ / ਛੋਟਾ)

(ਅ) ਨਿੰਮ ਦੀ ਦਾਤਣ _____ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਮਿੱਠੀ / ਕੌੜੀ)

(ਈ) ਨਿੰਮ ਦੀ ਡਾਂ _____ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਸੰਘਣੀ / ਵਿਰਲੀ)

(ਸ) ਨਿੰਮ ਹਵਾ ਨੂੰ _____ ਕਰਦੀ ਹੈ। (ਸ਼ੁੱਧ / ਅਸ਼ੁੱਧ)

3. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ਚ) ਲੋਕ ਨਿੰਮ ਕਿੱਥੇ ਲਾਉਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ?

(ਅ) ਨਿੰਮ ਦੇ ਪੱਤੇ ਕਿਸ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ?

(ਈ) ਨਿੰਮ ਦੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ?

(ਸ) ਨਿੰਮ ਦੀ ਲੱਕੜ ਤੋਂ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ?

4. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਦਰਖਤ : ਦਰਖਤਾਂ

ਕੁੜੀ : ਕੁੜੀਆਂ

ਬੇਤ : _____

ਦਵਾਈ : _____

ਟ੍ਰੈਕ : _____

ਨਿਮੋਲੀ : _____

ਪਿੰਡ : _____

ਕੌੜੀ : _____

4. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਕਮਜ਼ੋਰ : ਮਜ਼ਬੂਤ

ਅਸ਼ੁੱਧ : _____

ਮਿੱਠੀਆਂ : _____

ਛਾਂ : _____

5. ਰਚਨਾਤਮਿਕ ਕਾਰਜ:

ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ, ਘਰ ਜਾਂ ਪਿੰਡ-ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿੰਮ ਦਾ ਬੁਟਾ ਲਗਾਓ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੋ।

ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ

ਇਹ ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਲਗ-ਪਗ 200 ਘਰ ਹਨ। ਕੁਝ ਕੱਚੇ ਹਨ ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਘਰ ਪੱਕੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਪੱਕੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਇੱਕ ਕਿਰਸਾਣਾਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠਦਾ ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਖਾਣ ਲਈ ਕੁਝ ਕਣਕ, ਛੋਲੇ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਰੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਬਾਕੀ ਅਨਾਜ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤੀ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਕੱਪੜਾ ਬੁਣਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕੱਪੜਾ ਸਿਊਂਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਲੱਕੜੀ ਤੋਂ ਪਟੜੇ, ਘੋਟਣੇ ਤੇ ਮੇਜ਼-ਕੁਰਸੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਬਾਲਟੀਆਂ, ਕਹੀਆਂ, ਖੁਰਪੇ ਤੇ ਦਾਤੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਜੁੱਤੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਦਰੀਆਂ ਤੇ ਖੇਸ ਬੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਤੂਤ ਦੀਆਂ ਛਿਟੀਆਂ ਦੇ ਟੋਕਰੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਈਆਂ ਨੇ ਮੱਝਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਦੁੱਧ ਵੇਚਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੰਰਤਾਂ ਵੀ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਕੁੜੀਆਂ ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਇਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਗੀ ਵੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਗੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਦਵਾਈਆਂ ਮੁਫ਼ਤ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪਸੂਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹਸਪਤਾਲ ਵੀ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਡਾਕਖਾਨਾ ਹੈ। ਡਾਕੀਆ ਡਾਕ ਵੰਡਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹਨ। ਸਾਫ਼, ਤਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਹਵਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਰ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਹੈ। ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਤੇ ਫਰਿੱਜ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸਾਰਿਆਂ ਕੋਲ ਹਨ।

ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਮੋਟਰਾਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੇਤੀ ਟੈਕਟਰਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੱਡਾ ਤੇ ਹਲ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕਿਸੇ-ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਹੀ ਹਨ।

ਇਸ ਵਾਰ ਮੀਂਹ ਬਹੁਤ ਪਿਆ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਟੋਭਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੱਝਾਂ, ਗਾਂਵਾਂ ਤੇ ਭੇਡਾਂ-ਬੱਕਰੀਆਂ ਉੱਥੋਂ ਹੀ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਹੁਣ ਪਸੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਪਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟੂਟੀਆਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ। ਨਲਕੇ ਤੇ ਖੂਹ ਬਹੁਤ ਘਟ ਗਏ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਡਾਕਟਰ ਹਨ। ਉਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਪਿੰਡ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੜਕ ਪੱਕੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਸਿੱਧੀ ਘਰ ਅੱਗੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਗ ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੰਨੇ ਚੂਪਣੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੇਲਾ ਵੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਮੇਲੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਬਹੁਤ ਰੌਣਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਵੀ ਕੁਝ ਲੋਕ ਮੇਲਾ ਵੇਖਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਵੀ ਬੱਸ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

(ਉ) ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਹੈ?

.....

(ਅ) ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਕੋਈ ਦੋ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।

.....

2. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਉ) ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਇੱਕ _____ ਹਨ।

(ਅ) ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ _____ ਹਨ।

(ਈ) ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਹੁਣ _____ ਵਰਗਾ ਹੈ।

(ਸ) ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ _____ ਹੈ।

(ਹ) ਖੇਤੀ _____ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(ਟੈਕਟਰਾਂ, ਬਿਜਲੀ, ਸ਼ਹਿਰ, ਮਿਹਨਤੀ, ਕਿਰਸਾਣ)

3. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ਉ) ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਿਹੋ-ਜਿਹੋ ਘਰ ਹਨ ?

(ਅ) ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

(ਈ) ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਕੀ-ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ?

(ਸ) ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਲੋਕ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ?

(ਹ) ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕੀ-ਕੀ ਹੈ ?

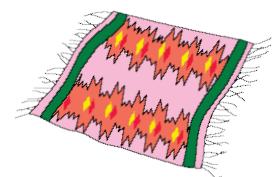

4. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾਓ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ :

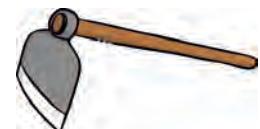
ਖੇਤ	ਟੈਕਰੇ
ਸਕੂਲ	ਦਵਾਈਆਂ
ਡਾਕਖਾਨਾ	ਅਧਿਆਪਕ
ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ	ਡਾਕੀਆ
ਛਿਟੀਆਂ	ਫਸਲ

5. ਸਮੱਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਦਰੀ : ਦਰੀਆਂ

ਕਹੀ : _____

ਦਾਤੀ : _____

ਜੁੱਤੀ : _____

ਕੁਰਸੀ : _____

ਬਾਲਟੀ : _____

6. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਮੁੰਡੇ	:	ਕੁੜੀਆਂ
ਅਧਿਆਪਕ	:
ਪਿਤਾ	:

7. ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ :

ਮੌਚੀ	ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ।
ਜੁਲਾਹਾ	ਪਟੜੇ, ਘੋਟਣੇ ਅਤੇ ਮੇਜ਼-ਕੁਰਸੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ।
ਦਰਜੀ	ਖੁਰਪੇ ਤੇ ਦਾਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ।
ਤਰਖਾਣ	ਕੱਪੜਾ ਬੁਣਨ ਵਾਲਾ।
ਲੁਹਾਰ	ਜੁੱਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ।
ਘੁਮਿਆਰ	ਕੱਪੜੇ ਸਿਉਂਣ ਵਾਲਾ।

8. ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਲਾਂ ਮਾਤਰਾ (`) ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਲਿਖੋ ।

.....
.....
.....
.....

9. ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਮੇਰੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਡਾਕਟਰ ਹਨ।

.....

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਮਿਹਨਤੀ ਹਨ।

.....

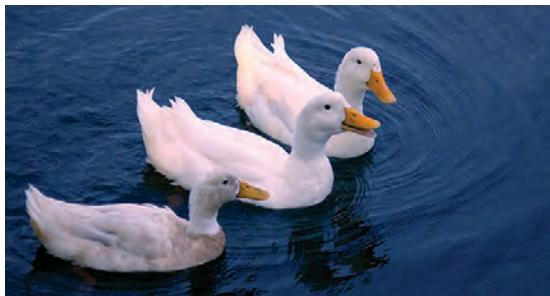

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਪੰਛੀ

ਚਿੜੀਆਂ ਤੇ ਗੁਟਾਰਾਂ,
ਰਲ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ।

ਬਤਕਾਂ ਤਲਾਅ ਦੇ ਵਿੱਚ,
ਵੇਖੋ ਨ੍ਹਾਉਂਦੀਆਂ।

ਕਾਂਵਾਂ 'ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ,
ਕਾਂਵਾਂ-ਰੌਲੀ ਪਾਈ ਏ।

ਕੋਇਲ ਨੇ ਮਿੱਠੀ ਜਿਹੀ,
ਕੁਕ ਲਾਈ ਏ।

ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ,
ਮੇਰ ਪੈਲ ਪਾਈ ਏ।

ਤੋਤਿਆਂ ਦੀ ਡਾਰ,
ਅੰਬੀਆਂ 'ਤੇ ਆਈ ਏ।

ਸੋਹਣਿਆਂ ਕਬੂਤਰਾਂ,
ਉਡਾਰੀ ਲਾਈ ਏ।

ਇੱਲਾਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਖੰਬਾਂ,
ਮਾਰ ਕੇ ਉਡਾਰੀਆਂ।

ਗਿਰਝਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ,
ਲਾਉਣ ਤਾਰੀਆਂ।

ਉੱਲੂ ਬੈਠਾ ਖੋੜ ਵਿੱਚ,
ਖੰਭ ਝਾੜਦਾ ।

ਚੱਕੀਰਾਹਾ ਚੁੰਝ ਨਾਲ੍ਹ,
ਕੀੜੇ ਭਾਲਦਾ ।

ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਟੋਲੀ,
ਮੋਤੀਆਂ ਨੂੰ ਟੋਲਦੀ ।

ਘੁੱਗੀ ਬੈਠੀ ਦੂਰ,
'ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ' ਬੋਲਦੀ ।

ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਸਾਡਾ,
ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਜਦਾ।

ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ,
ਜੱਗ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ਉ) ਚਿੜੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਟਾਰਾਂ ਰਲ ਕੇ ਕੀ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ?

ਗੀਤ ਕਵਿਤਾ ਚੁਟਕਲੇ

(ਅ) ਤੋਤਿਆਂ ਦੀ ਡਾਰ ਕਿਸ 'ਤੇ ਆਈ ਹੈ ?

ਅੰਬੀਆਂ 'ਤੇ ਲੱਡੂਆਂ 'ਤੇ ਆਲੂਆਂ 'ਤੇ

(ਈ) ਹੱਸਾਂ ਦੀ ਟੋਲੀ ਕੀ ਟੋਲਦੀ ਹੈ ?

ਸੋਨਾ ਚਾਂਦੀ ਮੋਤੀ

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮੁਣੇ ਦਿੱਤੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਠੀਕ (✓) ਜਾਂ ਗਲੜ (✗) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

(ਉ) ਕੋਇਲ ਕੂਕਦੀ ਹੈ।

(ਅ) ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤੌਤੇ ਪੈਲ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(ਈ) ਕਾਂ ਮੋਤੀ ਟੋਲਦੇ ਹਨ।

(ਸ) ਸੋਹਣੇ ਕਬੂਤਰ ਉਡਾਰੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(ਹ) ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਜੱਗ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

(ਕ) ਕਾਂ ਰਲ ਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ਉ) ਅੰਬੀਆਂ ਉੱਤੇ ਕਿਹੜੇ ਪੰਛੀਆਏ ਹਨ ?

(ਅ) ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੌਰ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ?

(ਇ) ਉੱਲੂ ਖੋੜ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ?

4. ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ :

(ਉ) ਕੋਇਲ ਨੇ ਮਿੱਠੀ ਜਿਹੀ,

(ਅ) ਸੋਹਣੇ ਕਬੂਤਰਾਂ ਨੇ,

(ਇ) ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਟੋਲੀ,

5. ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਆਏ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ :

.....
.....
.....
.....
.....
.....

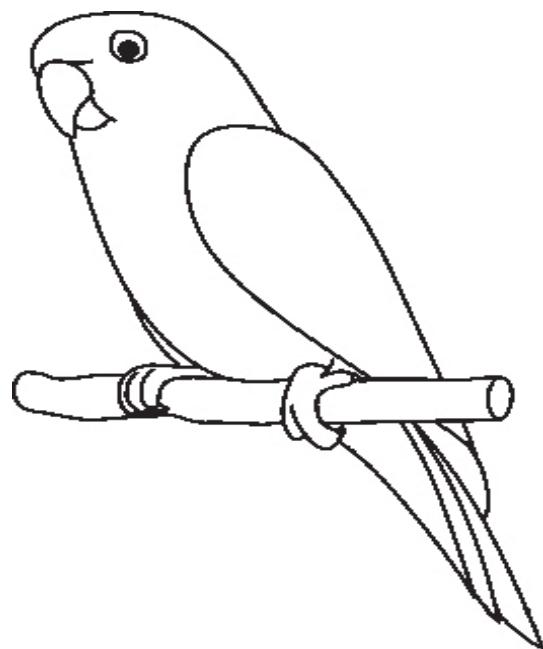
6. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਚਿੜੀ : ਚਿੜੀਆਂ ਪੰਛੀ :

ਅੰਬੀ : ਉਡਾਰੀ :

ਮੌਤੀ : ਘੁੱਗੀ :

7. ਰੰਗ ਭਰੋ

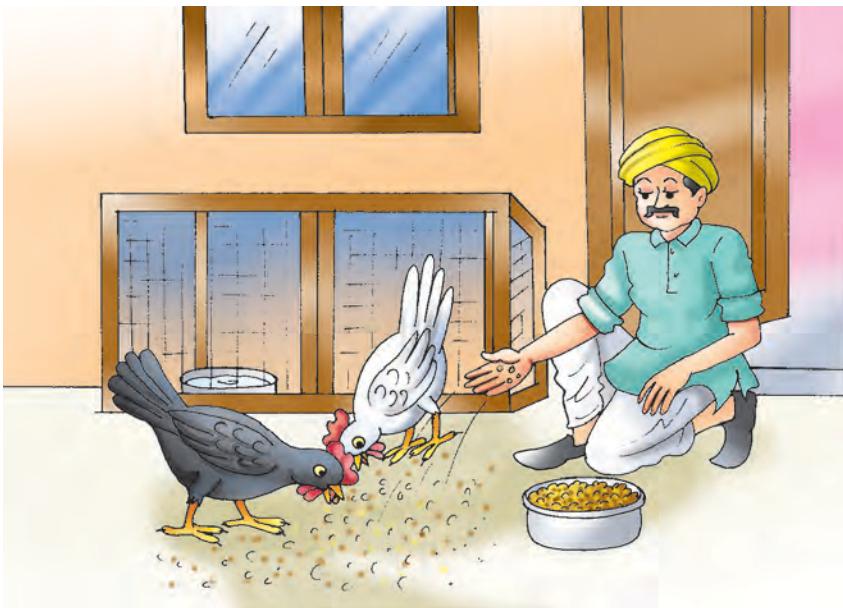

ਅੱਬੂ ਦੀਆਂ ਕੁਕੜੀਆਂ

ਅੱਬੂ ਨੇ ਦੋ ਕੁਕੜੀਆਂ ਖਰੀਦੀਆਂ। ਇੱਕ ਦਾ ਰੰਗ ਚਿੱਟਾ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਆਂਡੇ ਦੇਣਗੀਆਂ। ਆਂਡੇ ਵੇਚ ਕੇ ਪੈਸੇ ਵੱਟਾਂਗਾ। ਫਿਰ ਹੋਰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਲੈ ਆਵਾਂਗਾ।

ਅੱਬੂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਚੋਗਾ ਖਿਲਾਰਿਆ। ਕੁਕੜੀਆਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚੋਗੇ ਵੱਲ ਗਈਆਂ। ਫਿਰ ਉਹ ਚੋਗਾ ਚੁਗਣ ਲੱਗੀਆਂ।

ਅੱਬੂ ਨੂੰ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਚੋਗਾ ਚੁਗਦੀਆਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦਾ ਕੁੜ-ਕੁੜ ਕਰਨਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਿਆ। ‘ਕੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਸ ਵੀ ਲੱਗੀ ਹੋਣੀ ਏ’, ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਅੱਬੂ ਉੱਠਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਕੌਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਹੁਣ ਅੱਬੂ ਨੇ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦੇ ਖੁੱਡੇ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ। ਅੱਬੂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, “ਅੱਜ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਾਂਗਾ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਜੀਅ ਲੱਗਿਆ ਰਹੇਗਾ।”

ਅੱਜ ਅੱਬੂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾਣੀ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੰਝ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦੇ ਫੜਫੜਾਉਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ। ਦੋਵੇਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ।

ਕਿਉਂ ਲੜੀਆਂ ਉਹ ?

ਅੱਬੂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੀਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਭਾਂਡਾ ਛੋਟਾ ਸੀ। ਜੇ ਕੁਕੜੀਆਂ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਠੀਕ ਸੀ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕੋ ਵੇਲੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਚਿੱਟੀ ਕੁਕੜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਪੀਵਾਂਗੀ, ਪਾਣੀ।” ਕਾਲੀ ਕੁਕੜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਚੁੰਝੇ-ਚੁੰਝੀ ਲੜਨ ਲੱਗੀਆਂ।

ਅੱਬੂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ, ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲੜਨਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਲੜਨਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦਾ।

ਰਾਤ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਅੱਬੂ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁੱਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਕ ਹੀ ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਅੱਡ-ਅੱਡ ਖੁੱਡਿਆਂ ਵਿੱਚ। ਅੱਬੂ ਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮੁੜ ਲੜ ਨਾ ਪੈਣ।

ਅੱਬੂ ਰਾਤ ਭਰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

ਦੋ-ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੋਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੁੱਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਨ। ਅੱਬੂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੁੜ-ਕੁੜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣੀ। ਚੋਗਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਖੁੱਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਕੀ? ਕੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਭੁੱਖ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਦੀ। ਅੱਬੂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦਿਆਂ ਵੀ ਨਾ ਵੇਖਿਆ।

‘ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਂਡੇ ਕੀ ਦੇਣੇ ਹਨ,’ ਅੱਬੂ ਨੂੰ ਫ਼ਿਕਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਅੱਬੂ ਨੇ ਦੋਂਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਬੂ ਹੈਰਾਨ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਖੁਸ਼ ਸਨ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਕੁੜ-ਕੁੜ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਚੋਗਾ ਵੀ ਚੁਗਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਾਣੀ ਵੀ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਪੀਤਾ। ਉਹ ਰਾਜ਼ੀ ਵੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਕੀ ਇਹ ਕੁਕੜੀਆਂ ਕਦੇ ਲੜੀਆਂ ਵੀ ਸਨ? ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ।

ਉਹ ਮੁੜ ਕਦੇ ਨਾ ਲੜੀਆਂ। ਉਹ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀਆਂ, ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਵੀ।

“ਇਹ ਕੀ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ? ” ਅੱਬੂ ਸੋਚਦਾ। ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ, “ਕਾਹਨੂੰ ਲੜਨਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ,” ਕੁਕੜੀਆਂ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਉਹ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਕੁਕੜੀਆਂ ਮੁੜ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲੜੀਆਂ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

(ਉ) ਅੱਬੂ ਦੀਆਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦੇ ਰੰਗ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਸਨ?

(ਅ) ਅੱਬੂ ਦੀਆਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਕਿਉਂ ਲੜਨ ਲੱਗੀਆਂ?

(ਇ) ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮੂਣੇ ਦਿੱਤੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਠੀਕ (✓) ਜਾਂ ਗਲਤ (✗) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

(ਉ) ਅੱਬੂ ਨੇ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦੇ ਪੀਣ ਲਈ ਦੁੱਧ ਰੱਖਿਆ।

(ਅ) ਅੱਬੂ ਨੂੰ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਚੋਗਾ ਚੁਗਦੀਆਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ।

(੯) ਅੱਬੂ ਰਾਤ ਭਰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ।

(੧੦) ਅੱਬੂ ਨੂੰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦਾ ਲੜਨਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ।

੩. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(੧) ਅੱਬੂ ਨੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ?

(੨) ਅੱਬੂ ਨੂੰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦਾ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ?

(੩) ਅੱਬੂ ਨੇ ਕੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ?

੪. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਖੁੱਡਾ : ਖੁੱਡੇ

ਆਂਡਾ : _____

ਕੁਕੜੀ : _____

ਭਾਂਡਾ : _____

ਰੋਟੀ : _____

ਵਿਹੜਾ : _____

ਚਿੱਟੀ : _____

ਚੰਗਾ : _____

ਕਾਲੀ : _____

5. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਚਿੱਟਾ : ਕਾਲਾ

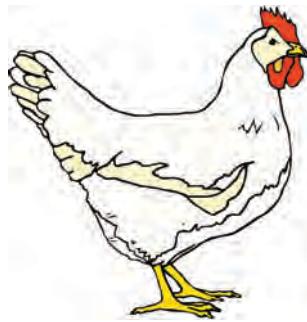
ਦਿਨ :

ਸੰਝ :

ਛੋਟਾ :

ਖਰੀਦਣਾ :

ਲੜਾਈ :

6. ਲਗਾਖਰ ਅਧਕ (^) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁਣ ਕੇ ਲਿਖੋ :

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਰਲ੍ਹ-ਮਿਲ੍ਹ ਕੇ ਰਹੋ ।

ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ

ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਬੱਚੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਰੋਜ਼ ਵਾਂਗ ਉਹ ਅੱਜ ਵੀ ਖੇਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮੁੰਡੇ ਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਕੋਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਆਓ ਭੰਡਾ-ਭੰਡਾਰੀਆ ਖੇਡੀਏ।” ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ, “ਆਓ ਲੁਕਣ-ਮੀਟ੍ਰੀ ਖੇਡੀਏ।” ਕੁੜੀਆਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ, “ਨਹੀਂ-ਨਹੀਂ, ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਮੱਛੀ।” ਭੋਲੂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਛੂਮਣਾ-ਮਖਿਆਲ ਖੇਡ ਲਵੇ।”

ਜੀਤੀ ਸਭ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਬੋਲੀ, “ਨਹੀਂ ਬਈ, ਅੱਜ ਤਾਂ ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਖੇਡਾਂਗੇ।” ਸਾਰੇ ਉਸ ਵੱਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਭੋਲੂ, ਦੀਪੀ, ਲੱਖੀ, ਕੁੱਕੀ, ਘੋਲਾ, ਰਾਣਾ, ਪੰਮੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਹਾਂ, ਬਈ ਹਾਂ! ਅੱਜ ਤਾਂ ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਹੀ ਖੇਡਾਂਗੇ।”

ਜੀਤੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਆਓ, ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਈ ਪੁੱਗ ਲਈਏ।”

ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਗੋਲੁ ਚੱਕਰ ਬਣਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਗਏ। ਜੀਤੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇੰਵਾਂ ਗਿਣਨ ਲੱਗੀ :

“ਈਂਗਣ-ਮੀਂਗਣ ਤਲੀ ਤਲੀਂਗਣ

ਕਾਲਾ-ਪੀਲਾ ਡੱਕਰਾ।

ਗੁੜ ਖਾਵਾਂ, ਵੇਲੁ ਵਧਾਵਾਂ

ਮੂਲੀ ਪੱਤਰਾ।

ਪੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਆਏ

ਹੱਥ ਕਨਾਲੀ, ਪੈਰ ਕਨਾਲੀ।

ਨਿਕਲੁ ਬਾਲਿਆ

ਤੇਰੀ ਵਾਰੀ।”

ਦਾਈ ਰਾਣੇ ਦੇ ਸਿਰ ਆਈ। ਜੀਤੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚੁੰਨੀ ਨੂੰ ਵੱਟ ਦੇ ਕੇ ਕੋਟਲਾ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਰਾਣੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਬੱਚੇ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰਦੇ, ਇੱਕ ਗੋਲੁ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਖਿਡਾਰੀ ਘੇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਪੈਰਾਂ ਭਾਰ ਬੈਠ ਗਏ। ਰਾਣਾ ਕੋਟਲਾ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੜ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਦਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੋਟਲਾ ਆਪਣੇ ਝੁੱਗੇ (ਕਮੀਜ਼) ਥੱਲੇ ਲੁਕਾ ਲਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਘੇਰੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗਾ। ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਪਿੱਠਾਂ ਕਰੀ ਚੁਕੰਨੇ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਸਨ।

ਰਾਣਾ ਗੋਲੁ ਚੱਕਰ ਦੇ ਚੱਕਰ ਕੱਟਦਾ ਹੋਇਆ ਗਾਊਂਦਾ ਹੈ :

“ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਜੁਮੇਰਾਤ ਆਈ ਏ ।”

ਗੋਲੁ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਅੱਗੋਂ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ :

“ਜਿਹੜਾ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਦੇਖੇ,

ਉਹਦੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆਈ ਏ ।”

ਰਾਣੇ ਨੇ ਗਾਊਂਦੇ-ਗਾਊਂਦੇ ਕਈ ਚੱਕਰ ਲਾਏ । ਬੈਠੇ ਬੱਚੇ ਘੁਸਰ-ਮੁਸਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ । ਰਾਣੇ ਨੇ ਅਛੋਪਲੇ ਜਿਹੇ ਕੋਟਲਾ ਪੰਮੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ । ਪੰਮੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ । ਰਾਣੇ ਨੇ ਚੱਕਰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਪੰਮੀ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਕੋਟਲਾ ਚੁੱਕਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਿੱਠ ਉੱਤੇ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਪੰਮੀ ਝੱਟ ਉੱਠ ਦੌੜੀ ਤੇ ਘੇਰੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਚੱਕਰ ਕੱਟਣ ਲੱਗੀ । ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗੇ । ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਪੰਮੀ ਤੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਰਾਣਾ । ਪੰਮੀ ਨੂੰ ਕਈ ਕੋਟਲੇ ਖਾਣੇ ਪਏ । ਆਖਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਮੱਲ ਲਈ ।

ਰਾਣਾ ਕੋਟਲਾ ਲੈ ਕੇ ਫੇਰ ਦਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਗਾਊਣ ਲੱਗਾ । ਇਸ ਵਾਰੀ ਉਸ ਨੇ ਕੋਟਲਾ ਭੋਲ੍ਹ ਪਿੱਛੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ । ਅਜੇ ਰਾਣਾ ਤੇਜ਼ ਦੌੜਨ ਹੀ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਭੋਲ੍ਹ ਨੂੰ ਝੱਟ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ । ਉਹ ਕੋਟਲਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਰਾਣੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੌੜ ਪਿਆ । ਦੋ-ਤਿੰਨ ਕੋਟਲੇ ਰਾਣੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਉੱਤੇ ਪਏ । ਸਾਰੇ ਖੂਬ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਰੌਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਰਾਣੇ ਨੇ ਚੱਕਰ ਕੱਟ ਕੇ ਭੋਲ੍ਹ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਮੱਲ ਲਈ ਤੇ ਨਿਚੱਲਾ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ।

ਹੁਣ ਭੋਲ੍ਹ ਕੋਟਲਾ ਲੈ ਕੇ ਦਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਾ । ਸਾਰੇ ਚੌਕਸ ਹੋ ਗਏ । ਹਰ ਕੋਈ ਟੇਢਾ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਕੋਟਲੇ ਦੀ ਦਾਈ ਦੇਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ।

ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਉਹ ਦੌੜਦੇ ਗਏ, ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਗਾਊਂਦੇ ਰਹੇ । ਭੋਲ੍ਹ ਚੱਕਰ ਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, “ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਜੁਮੇਰਾਤ ਆਈ ਏ ।” ਅੱਗੋਂ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਬੋਲਦੇ :

“ਜਿਹੜਾ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਦੇਖੋ,

ਉਹਦੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆਈ ਏ।”

ਬੋਲੂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜਿਸ ਪਿੱਛੇ ਕੋਟਲਾ ਰੱਖੇ, ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਇੰਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਗਾਉਂਦੇ-ਗਾਉਂਦੇ ਕਈ ਚੱਕਰ ਲਾਏ ਤੇ ਖੇਡ ਮਘਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਕੋਟਲਾ ਜੀਤੀ ਪਿੱਛੇ ਪਿਆ ਸੀ। ਜੀਤੀ ਨੂੰ ਝੱਟ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਹ ਕੋਟਲਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦੌੜੀ। ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਭੋਲੂ ਤੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਜੀਤੀ। ਸਾਰੇ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਰੌਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੋਟਲਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭੋਲੂ ਚੱਕਰ ਕੱਟ ਕੇ ਜੀਤੀ ਦੀ ਬਾਂ ਉੱਤੇ ਆਬੈਠਾ।

ਹੁਣ ਜੀਤੀ ਮੁੜ ਦਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੀ ਤੇ ਚੱਕਰ ਲਾਉਣ ਲੱਗੀ। ਕਦੇ ਹੌਲੀ ਤੇ ਕਦੇ ਤੇਜ਼ ਦੌੜੀ ਹੋਈ ਜੀਤੀ ਗਾਉਣ ਲੱਗੀ :

“ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਜੁਮੇਰਾਤ ਆਈ ਏ”

ਅੱਗੋਂ ਬੱਚੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਬੋਲ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ :

“ਜਿਹੜਾ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਦੇਖੋ,

ਉਹਦੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆਈ ਏ।”

ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਦਾਈ ਦੀ ਤਾਕ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇੰਵੇਂ ਖੇਡ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਬੱਚੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਰਹੇ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਠੀਕ ਉੱਤਰ ਦੇ ਸਾਮੁਣੇ ਸਹੀ(✓) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

(ਉ) ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਕਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਆਈ?

ਜੀਤੀ ਦੇ

ਰਾਣੇ ਦੇ

ਭੋਲੂ ਦੇ

(ਅ) ਜੀਤੀ ਨੇ ਕੋਟਲਾ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਬਣਾਇਆ?

ਰਸੀ ਦਾ

ਚੁੰਨੀ ਦਾ

ਸੋਟੀ ਦਾ

(ਇ) ਬੱਚੇ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਖੇਡੇ?

ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ

ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ

ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ

(ਸ) ਰਾਣੇ ਨੇ ਕੋਟਲਾ ਕਿਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਰੱਖਿਆ?

ਦੀਪੀ ਦੇ

ਭੋਲੂ ਦੇ

ਪੰਮੀ ਦੇ

2. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਭਰੋ :

(ਉ) ਜੀਤੀ ਨੇ _____ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। (ਭੰਡਾ-ਭੰਡਾਰੀਆ / ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ)

(ਅ) ਪੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ _____ ਆਏ। (ਘੋੜੇ / ਹਾਥੀ)

(ਇ) ਰਾਣੇ ਨੇ ਕੋਟਲਾ _____ ਥੱਲੇ ਲੁਕਾ ਲਿਆ। (ਝੱਗੇ / ਪਜਾਮੇ)

(ਸ) ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ _____ ਆਈ ਏ। (ਕਾਲੀ ਰਾਤ / ਜੁਮੇਰਾਤ)

(ਹ) ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ _____ ਲੱਗੇ। (ਹੱਸਣ / ਰੋਣ)

3. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ਉ) ਇਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

(ਅ) ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਖੇਡਣ ਲਈ ਕਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ?

(੯) ਪਹਿਲੀ ਦਾਈ ਕਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਆਈ?

(੧੦) ਜੀਤੀ ਨੇ ਕੋਟਲਾ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਬਣਾਇਆ?

(੧੧) ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਖੇਡਣ ਵੇਲੇ ਬੱਚੇ ਕੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ?

4. ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ :

(ੳ) ਭੰਡਾ	ਮੀਂਗਣ
(ਅ) ਕੋਟਲਾ	ਭੰਡਾਰੀਆ
(ਇ) ਆਲੋ	ਛਪਾਕੀ
(ਸ) ਈਂਗਣ	ਦੁਆਲੇ

5. ਅੱਖਰ ਓਹੀ ਸ਼ਬਦ ਨਵੇਂ :

ਰੋਜ਼ : ਜੋਰ

ਤੇਰੀ : _____ ਰਾਤ : _____

ਜੀਤੀ : _____ ਵਾਰੀ : _____

6. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਦਾਈ	: ਵਾਰੀ / ਮੀਟੂੰ	ਅਛੋਪਲੇ	: ਹੌਲੀ ਜਿਹੇ
ਝੁਗਾ	: ਕਮੀਜ਼ / ਕੁੜਤਾ	ਚੌਕਸ	: ਚੁਕੰਨੇ, ਸਾਵਧਾਨ
ਸ਼ਾਮਤ	: ਮੁਸੀਬਤ, ਬਿਪਤਾ	ਤਾਕ	: ਝਾਕ, ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ
ਅਨੰਦ	: ਖੁਸ਼ੀ	ਨਿਚੱਲਾ	: ਟਿਕ ਕੇ, ਬਿਨਾਂ ਹਰਕਤ ਤੋਂ, ਚੁੱਪ-ਚਾਪ

ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ

ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਖਿਡਾਵੇ।

रुँख लगाईऐ रुँख

रुँख लगाईऐ रुँख, बेलीचि !

रुँख लगाईऐ रुँख।

देर मिळेगा सुँख, बेलीचि !

देर मिळेगा सुँख।

ਰੁੱਖਾਂ ਬਿਨ ਨਾ ਸੋਂਹਦੀ ਧਰਤੀ

ਰੁੱਖ ਵੱਢੀਏ ਤਾਂ ਰੋਂਦੀ ਧਰਤੀ

ਰੁੱਖ ਨੇ ਇਹਦੇ ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤ, ਬੇਲੀਓ !

ਰੁੱਖ ਨੇ ਇਹਦੇ ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤ ।

ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ

ਦਿੰਦੇ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢੀਆਂ ਛਾਂਵਾਂ

ਆਪ ਹੰਢਾਉਂਦੇ ਧੁੱਪ, ਬੇਲੀਓ !

ਆਪ ਹੰਢਾਉਂਦੇ ਧੁੱਪ ।

ਸਾਫ਼ ਰਹੇਗਾ ਪੌਣ ਤੇ ਪਾਣੀ

ਵਧੇ-ਛੁੱਲੇਗੀ ਕੁਦਰਤ ਰਾਣੀ

ਜੇ ਲਾਵਾਂਗੇ ਰੁੱਖ, ਬੇਲੀਓ !

ਜੇ ਲਾਵਾਂਗੇ ਰੁੱਖ ।

ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ ਰੁੱਖ, ਬੇਲੀਓ ।

ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ ਰੁੱਖ ।

ਫੇਰ ਮਿਲੇਗਾ ਸੁੱਖ, ਬੇਲੀਓ !

ਫੇਰ ਮਿਲੇਗਾ ਸੁੱਖ ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ :

(ੳ) ਰੁੱਖਾਂ ਬਿਨ ਨਾ ਸੋਂਹਦੀ ਧਰਤੀ

ਰੁੱਖ ਵੱਢੀਏ ਤਾਂ

.....

(ਅ) ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ

.....

ਦਿੰਦੇ ਸਾਨੂੰ

.....

(ਈ) ਸਾਫ਼ ਰਹੇਗਾ ਪੌਣ ਤੇ ਪਾਣੀ

ਵਧੇ-ਛੁੱਲੇਗੀ

.....

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸਮੁਣੇ ਦਿੱਤੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਠੀਕ (✓) ਜਾਂ ਗਲਤ (✗) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

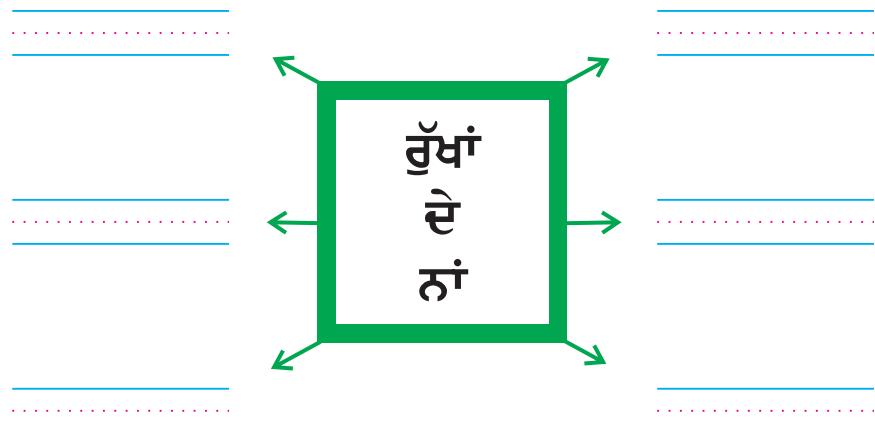
(ੳ) ਸਾਨੂੰ ਰੁੱਖ ਪੁੱਟਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

(ਅ) ਰੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢੀਆਂ ਛਾਂਵਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

(ਈ) ਰੁੱਖ ਵੱਡਣ 'ਤੇ ਧਰਤੀ ਰੋਂਦੀ ਹੈ।

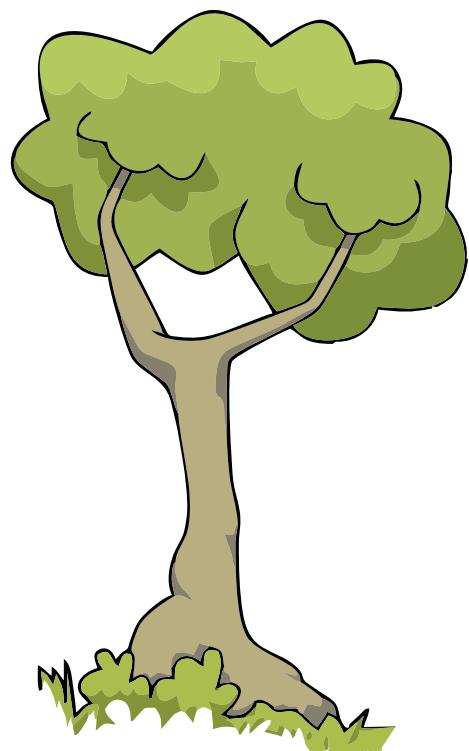
(ਸ) ਰੁੱਖ ਹਵਾ ਨੂੰ ਗੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

3. ਰਚਨਾਤਮਿਕ ਕਾਰਜ

4. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾਓ :

ਪੀਆਂ	ਰਾਣੀ
ਠੰਢੀਆਂ	ਪੁੱਤ
ਪੈਣ	ਛਾਂਵਾਂ
ਕੁਦਰਤ	ਪਾਣੀ

5. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਸੁੱਖ	:	ਦੁੱਖ
ਵਧੇ	:	_____
ਸਾਫ਼	:	_____
ਰੋਂਦੀ	:	_____

6. ਲੈਅ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ:

ਰੁੱਖ

ਸੁੱਖ

ਦੁੱਖ

ਸੋਂਹਦੀ

ਜਾਵਾਂ

ਪਾਣੀ

7. ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ ਰੁੱਖ, ਬੇਲੀਓ!

ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਂ ਸਕੂਲ ਦੀ ਬਾਗੀਚੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰੁੱਖ ਲਗਾਓ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲੂ ਕਰੋ।

ਦਸਹਿਰਾ

ਅੱਜ ਦਸਹਿਰਾ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਮੇਲਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਨੀਲੂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਨ੍ਹਾ-ਧੋ ਕੇ ਅਸੀਂ ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਦੀ ਪੱਗ ਵਿੱਚ ਜੌਂ ਟੰਗੇ। ਇਹ ਜੌਂ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਨਰਾਤੇ ਨੂੰ ਬੀਜੇ ਸਨ। ਨੌਂ ਨਰਾਤੇ ਅਤੇ ਦਸਵਾਂ ਦਸਹਿਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਸਹਿਰਾ ਦਿਵਾਲੀ ਤੋਂ ਵੀਹ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਦਸਹਿਰੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ‘ਵਿਜੇ-ਦਸਮੀ’ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਲਾ ਦਸਹਿਰਾ-ਗ੍ਰਾਊਂਡ ਵਿੱਚ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਅਰਾਮ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਦਸਹਿਰਾ-ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਤੁਰਦੇ-ਤੁਰਦੇ ਅਸੀਂ ਦਸਹਿਰਾ-ਗ੍ਰਾਊਂਡ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਦੇਖ! ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀ ਰੌਣਕ ਹੈ।” ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਹੁਣ ਵੀ ਆ ਰਹੇ ਸਨ।

ਗ੍ਰਾਊਂਡ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਦੂਰੀ ਉੱਤੇ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਪੁਤਲੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਰਾਵਣ, ਮੇਘਨਾਥ ਅਤੇ ਕੁੰਭਕਰਨ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਸਨ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, “ਇਹ ਪੁਤਲੇ ਕਾਗਜ਼, ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਬਾਂਸ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਪੁਤਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਟਾਕੇ ਅਤੇ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।”

ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਮਿਠਿਆਈਆਂ, ਖਿੱਡੌਣਿਆਂ ਅਤੇ ਮੁਨਿਆਰੀ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਮਿਠਿਆਈਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕ ਮਿਠਿਆਈ ਖਰੀਦ ਰਹੇ ਸਨ। ਖਿੱਡੌਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ

ਮਨਪਸੰਦ ਦੇ ਖਿੱਡੋਣੇ ਖਰੀਦ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੱਚੇ ਮਖੌਟੇ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।
ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੀਰ-ਕਮਾਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦਿੱਤਾ।

ਕੁਝ ਬੱਚੇ ਝੂਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਝੂਟੇ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਇੱਕ ਝੂਲੇ ਉੱਤੇ ਝੂਟੇ
ਲਏ।

ਬੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ, ਲਛਮਣ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ
ਝਾਕੀਆਂ ਆਈਆਂ। ਹਨੂਮਾਨ ਜੀ ਦੀ ਸੈਨਾ ਵੀ ਨਾਲ ਸੀ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਰਾਵਣ ਉੱਤੇ ਜਿੱਤ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਰਾਵਣ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਦੇਖੋ! ਰਾਮ ਅਤੇ ਰਾਵਣ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।”

ਰਾਮ ਨੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਵੱਲ ਤੀਰ ਚਲਾਇਆ। ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਪੁਤਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਈ ਗਈ। ਕਾਅੜ-----ਕਾਅੜ-----ਪਟਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਬੱਚੇ ਠਾਹ-ਠਾਹ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਮੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਮਿਠਿਆਈ ਖਰੀਦੀ। ਅਸੀਂ ਮਿਠਿਆਈ ਖਾਏ। ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚੁੱਕੀ ਘਰ ਮੁੜ ਆਏ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਭਰੋ :

(ਉ) ਨੌਂ ਨਰਾਤੇ ਅਤੇ ਦਸਵਾਂ _____ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਦਸਹਿਰਾ / ਦਿਵਾਲੀ)

(ਅ) ਦਸਹਿਰਾ _____ ਤੋਂ ਵੀਹ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

(ਦਿਵਾਲੀ / ਲੋਹੜੀ)

(ਈ) ਬੱਚੇ _____ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਮੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। (ਮਖੌਟੇ / ਲੋਕ)

(ਸ) ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਇੱਕ _____ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦਿੱਤਾ।

(ਜਹਾਜ਼ / ਤੀਰ-ਕਮਾਨ)

(ਹ) ਰਾਵਣ _____ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ।

(ਅਯੁਧਿਆ / ਲੰਕਾ)

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮੁਣੇ ਦਿੱਤੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਠੀਕ (✓) ਜਾਂ ਗਲਤ (✗) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

(ਉ) ਨੌਜਵਾਨ ਨਾਲ ਪਾਂਧੀ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

(ਅ) ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਵੀਂ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

(ਈ) ਗ੍ਰਾਊਂਡ ਵਿੱਚ ਰਾਮ, ਮੇਘਨਾਥ ਅਤੇ ਕੁੰਭਕਰਨ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਸਨ।

(ਸ) ਬੱਚੇ ਮਖੌਟੇ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।

(ਹ) ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਫੁਟਬਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤਾ।

(ਕ) ਕੁਝ ਬੱਚੇ ਝੂਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਝੂਟੇ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ।

(ਖ) ਹਨੂਮਾਨ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ।

(ਗ) ਬੱਚੇ ਠਾਹ-ਠਾਹ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਏ।

3. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ਉ) ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਮੇਲਾ ਕਿੱਥੇ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ?

(ਅ) ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਵੀਂ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ?

(ਇ) ਦਸਹਿਰੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?

(ਸ) ਗ੍ਰਾਊਂਡ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਪੁਤਲੇ ਸਨ? ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

(ਹ) ਪੁਤਲੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ?

(ਕ) ਪੁਤਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ?

(ਖ) ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀਆਂ-ਕਿਹੜੀਆਂ ਢੁਕਾਨਾਂ ਸਨ?

4. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਮੇਲਾ : ਮੇਲੇ ਪਟਾਕਾ : _____

ਝੂਟਾ : _____ ਪੁਤਲਾ : _____

ਕੱਪੜਾ : _____ ਰੋਟੀ : _____

ਖਿੱਡਣਾ : ਝਾਕੀ :

ਮਖੌਟਾ : ਮਿਠਿਆਈ :

5. ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਲਿਖੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਰਾਗਾ () ਅਤੇ ਹਾਹਾ () ਦੀ
ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

.....

.....

.....

.....

.....

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ :

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪ੍ਰਦੱਸ਼ਿਤ
ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ
ਵੀ ਸੁਧਾਰੀਆ ਜਾਵੇ।

ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਦਸਹਿਰੇ ਦਾ ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਜਾਓ।

ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ

ਸਬਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਹੋਕਾ ਲਾਇਆ,
ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਆਖ ਸੁਣਾਇਆ।
ਸਬਜ਼ੀ ਲੈ ਲਓ, ਤਾਜ਼ੀ ਭਾਈ,
ਸਿਹਤ ਬਣੂ, ਸ਼ੱਕ ਰਤਾ ਨਾ ਕਾਈ।

ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ,
ਮੁੱਲ ਨਾ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਲਾਇਆ।
ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਇਹ ਰਾਜ਼,
ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਦਾ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਤਾਜ਼।

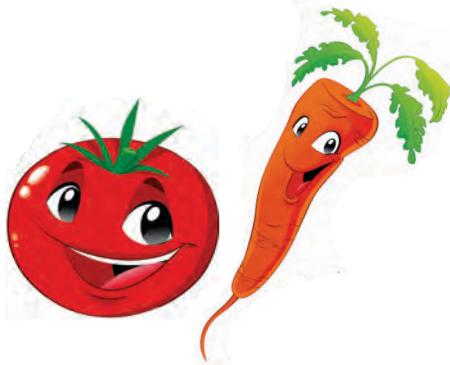
ਸਭ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲਾਂ,
ਕੁਝ ਲੰਮੀਆਂ, ਕੁਝ ਗੋਲਾਂ-ਮਟੋਲਾਂ।
ਕੱਢੂ, ਪੇਠਾ, ਘੀਆ, ਤੌਰੀ,
ਫੇਰ ਨੀ ਮਿਲਣੀ ਰਹਿਗੀ ਥੋੜ੍ਹੀ।

ਬਿੰਡੀ, ਕਰੇਲਾ, ਬੈਂਗਣ, ਗੋਭੀ,
ਆ ਕੇ ਲੈ ਜਾਓ ਟੱਬਰ ਜੋਗੀ।
ਸਰੋਂ ਦਾ ਸਾਗ ਤੇ ਪਾਲਕ-ਮੇਥੇ,
ਮੂਲੀ, ਮਿਰਚ ਤੇ ਖੀਰਾ ਏਥੇ।

ਗਾਜਰ, ਮਟਰ, ਟਮਾਟਰ ਨਾਲੁ,
ਖਾ ਕੇ ਹੋ ਜਾਓ, ਲਾਲੋ-ਲਾਲ।
ਆਲੂ-ਗੰਢੇ, ਲਓ ਪਸੇਰੀ,
ਕਰ 'ਤੇ ਸਸਤੇ, ਲਾਓ ਨਾ ਦੇਰੀ।

ਬਰਗਰ-ਪੀਜ਼ਾ ਦੂਰ ਭਜਾਓ,
ਸਬਜ਼ੀ ਖਾਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਓ।
ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਖਾਂਦੇ ਜਿਹੜੇ,
ਰੋਗ ਨਾ ਆਵਣ ਉਹਨਾਂ ਨੇੜੇ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਉ) ਸਬਜ਼ੀ ਵਾਲੇ _____ ਲਾਇਆ।	(ਹੋਕਾ/ਸੋਕਾ)
(ਅ) ਚੰਗੀ _____ ਦਾ ਇਹ ਨੇ ਰਾਜ਼।	(ਸਿਹਤ/ਸਰੀਰ)
(ਇ) ਬਰਗਰ ਪੀਜ਼ਾ _____ ਭਜਾਓ।	(ਦੂਰ/ਨੇੜੇ)
(ਸ) ਸਬਜ਼ੀ ਖਾਣ ਦੀ _____ ਪਾਓ।	(ਆਦਤ/ਕੋਸ਼ਲ)

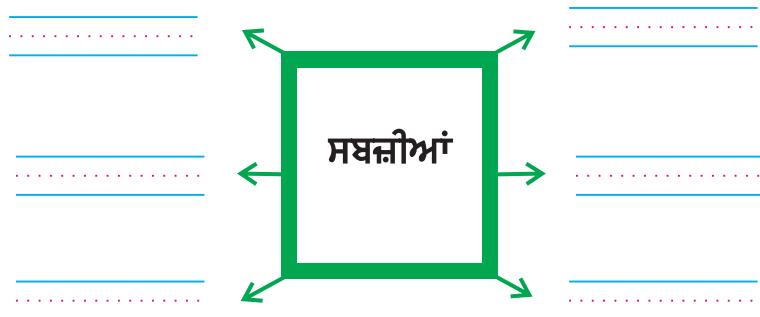
2. ਸਤਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ :

ਗਾਜਰ, ਮਟਰ, ਟਮਾਟਰ ਲਾਲ,

ਸਭ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ੍ਹ,

ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਖਾਂਦੇ ਜਿਹੜੇ,

3. ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ :

4. ਸਮੱਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਸਬਜ਼ੀ : ਸਬਜ਼ੀਆਂ

ਆਲੂ :

ਤੌਰੀ :

ਬਿੰਡੀ :

5. ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਖਾਵਾਂਗੇ,

ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਬਣਾਵਾਂਗੇ।

ਆਓ ਬੁੱਝੀਏ

ਸਨਿੱਚਰਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਹੋਈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਭੋਲਾਂ ਤੇ ਅੰਜੂ ਦੂਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਸਨ। ਅੱਜ ਅਖੀਰਲੀ ਘੰਟੀ ਵਿੱਚ ਬਾਲ-ਸਭਾ ਵੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਬਾਲ-ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਭੋਲਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸੁਣਾਉਣ ਦੀ ਵਾਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਸੁਣਾਵੇ।

ਅੰਜੂ ਭੋਲਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਆਓ, ਸਕੂਲ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਚੱਲੀਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ ਨੇ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਲਈ ਇੱਕ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਅਖਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰਿਸਾਲੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਮੇਜ਼ ਦੁਆਲੇ ਬੈਂਚਾਂ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਗਈਆਂ। ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਰਿਸਾਲਾ ਆਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ‘ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ’ ਸੀ। ਅੰਜੂ ਨੇ ਝੱਟ ਰਿਸਾਲਾ ਚੁੱਕਿਆ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਇਸ ਰਿਸਾਲੇ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਕਹਾਣੀਆਂ, ਲੇਖ ਤੇ ਹੋਰ ਰੋਚਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਨ। ਅੰਜੂ ਨੂੰ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਅੰਜੂ ਨੇ ‘ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ’ ਵਿੱਚੋਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਵਾਲਾ ਪੰਨਾ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਭੋਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਪੰਨੇ ਫਰੋਲਨ ਲੱਗੀ।

“ਭੋਲਾਂ, ਇੱਧਰ ਵੇਖ! ਤੂੰ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਸੁਣ। ਮੈਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹਾਂ”, ਅੰਜੂ ਨੇ ਕਿਹਾ। ਅੰਜੂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗੀ ਤੇ ਭੋਲਾਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਲੱਗੀ। ਪਹਿਲੀ ਬੁਝਾਰਤ ਸੀ:

ਆਉਣਗੇ ਚੋਰ, ਖਿੱਚਣਗੇ ਡੋਰ,
ਵੱਜਣਗੀਆਂ ਤੂਤੀਆਂ, ਨੱਚਣਗੇ ਮੋਰ।
ਦੋਵੇਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਖੂਬ ਹੱਸੀਆਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੀਂ ਬੁਝਾਰਤ ਹੈ। ਭੋਲਾਂ ਨੂੰ
ਇਹ ਬੁਝਾਰਤ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ।
“ਚੱਲ, ਉੱਤਰ ਫੇਰ ਸੋਚੀਂ,” ਅੰਜੂ ਨੇ ਅਗਲੀ ਬੁਝਾਰਤ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।
ਦੂਜੀ ਬੁਝਾਰਤ ਸੀ :

ਮਾਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ,
ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਝ ਨਾ ਕੋਈ।
ਬੁੱਢੀ ਲੱਖਾਂ ਵਰਿਆਂ ਦੀ,
ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਨਵੀਂ-ਨਿਰੋਈ।

“ਇਹ ਬੁਝਾਰਤ ਤਾਂ ਕਵਿਤਾ ਵਰਗੀ ਹੈ,” ਭੋਲਾਂ ਬੋਲੀ।

ਅੰਜੂ ਨੇ ਤੀਜੀ ਬੁਝਾਰਤ ਪੜ੍ਹੀ :

ਦੋ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਮੇਰਾ ਨਾਮ,
ਸਮਾਂ ਬਤਾਉਣਾ ਮੇਰਾ ਕਾਮ।
ਭੋਲਾਂ ਝੱਟ ਬੋਲੀ, ‘ਇਹ ਤਾਂ ਘੜੀ ਹੈ।’

ਚੰਬੀ ਬੁਝਾਰਤ ਸੀ :

ਕਿਹੜਾ ਪੰਛੀ ਦੱਸੋ ਐਸਾ,
ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਛ 'ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਪੈਸਾ ।
ਕੌਮੀ ਪੰਛੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ,
ਬੱਦਲ ਵੇਖ ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਵੇ ।

“ਬੁੱਝ ਲਈ, ਬੁੱਝ ਲਈ, ਇਹ ਤਾਂ ਮੌਰ ਹੈ ।” ਭੋਲਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਬੋਲੀ

“ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ । ਲੈ, ਅਗਲੀ ਬੁਝਾਰਤ ਸੁਣ,” ਅੰਜੂ ਬੋਲੀ ।

ਪੰਜਵੀਂ ਬੁਝਾਰਤ ਸੀ :

ਹੱਥਾਂ ਬਾਝੋਂ ਪੈਰਾਂ ਬਾਝੋਂ,
ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਜਾਵੇ ।
ਮੂੰਹ, ਜੀਭ ਤੇ ਦੰਦ ਨਾ ਕੋਈ
ਫਿਰ ਵੀ ਹਾਲ ਸੁਣਾਵੇ ।

ਅੰਜੂ ਨੇ ਇਸ ਬੁਝਾਰਤ ਦਾ ਉੱਤਰ ਥੱਲੇ ਲਿਖਿਆ ਵੇਖ ਲਿਆ । “ਭੋਲਾਂ, ਤੂੰ
ਉੱਤਰ ਦੇ!”, ਅੰਜੂ ਨੇ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ । ਭੋਲਾਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਈ ।

“ਅੰਜੂ, ਇਹ ਬੁਝਾਰਤ ਤਾਂ ਅੰਖੀ ਏ । ਕੋਈ ਅਤਾ-ਪਤਾ ? ” ਭੋਲਾਂ ਪੁੱਛਣ
ਲੱਗੀ ।

“ਤੇਰੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ । ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਫਰੋਲ ਦੀ ਸੀ”, ਅੰਜੂ ਬੋਲੀ ।

“ਅੱਛਾ-ਅੱਛਾ ! ਇਹ ਤਾਂ ਅਖਬਾਰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ,” ਭੋਲਾਂ ਨੇ ਹੱਸਦਿਆਂ
ਕਿਹਾ । ਅਗਲੀ ਬੁਝਾਰਤ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸੀ ।

ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੌਲੀ,

ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਬੋਲੀ ।

“ਲੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਟੈਲੀਫੂਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਤੂੰ ਤੇ ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ
ਹਾਂ,” ਭੋਲਾਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ।

‘ਲੈ, ਅਖੀਰਲੀ ਬੁਝਾਰਤ ਸੁਣ,’ ਅੰਜੂ ਬੋਲੀ। ਬੁਝਾਰਤ ਸੀ :

ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ ਬਤੇਲੀ ਪਾਵਾਂ,

ਬਾਤ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ ਪਰਾਂਦਾ।

ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਮੈਂ ਐਸਾ ਡਿੱਠਾ,

ਫਿਟ-ਫਿਟ ਕਰਦਾ ਜਾਂਦਾ।

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਥੱਲੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅੰਜੂ ਤੇ ਭੋਲਾਂ ਦੋਵੇਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗੀਆਂ।

1. ਸਿਲਾਈ-ਮਸ਼ੀਨ
2. ਧਰਤੀ
3. ਘੜੀ
4. ਮੌਰ
5. ਅਖਬਾਰ
6. ਟੈਲੀਫੋਨ
7. ਮੇਟਰ-ਸਾਈਕਲ

ਭੋਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਲ-ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾ ਉਣ ਲਈ ਇਹ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਆਪਣੀ ਕਾਪੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਲਈਆਂ। ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਲੱਗੇ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਚੱਲੋ, ਮੇਰੀ ਬਾਤ ਬੁੜੋ :

(ਉ) “ਆਉਣਗੇ ਚੋਰ, ਖਿੱਚਣਗੇ ਡੋਰ, ਵੱਜਣਗੀਆਂ ਤੂਤੀਆਂ ਨੱਚਣਗੇ ਮੌਰ।”

ਟੈਲੀਫੋਨ

ਘੜੀ

ਸਿਲਾਈ-ਮਸ਼ੀਨ

(ਅ) “ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੌਲੀ, ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਬੋਲੀ।”

ਟੈਲੀਫੋਨ

ਸਿਲਾਈ-ਮਸ਼ੀਨ

ਘੜੀ

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮੂਣੇ ਦਿੱਤੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਠੀਕ (✓) ਜਾਂ ਗਲਤ (✗) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

(ਉ) ਅੱਜ ਅਖੀਰਲੀ ਘੰਟੀ ਵਿੱਚ ਬਾਲ-ਸਭਾ ਵੀ ਹੋਣੀ ਸੀ।

(ਅ) ਅੰਜੂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸ਼ੇਕ ਸੀ।

(ਈ) ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਵੇਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ।

(ਸ) ਭੋਲਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਨਾ ਲੱਗੀਆਂ।

(ਹ) ਸਾਡਾ ਕੌਮੀ ਪੰਡੀ ਮੌਰ ਹੈ।

3. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

- (ਉ) ਭੋਲਾਂ ਅਤੇ ਅੰਜੂ _____ ਸ਼੍ਰੋਣੀ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸੀ।
(ਦੂਜੀ / ਪੰਜਵੀਂ)
- (ਅ) ਆਓ, ਸਕੂਲ ਦੀ _____ ਵਿੱਚ ਚੱਲੀਏ। (ਕੰਟੀਨ / ਲਾਈਬ੍ਰੇਗੀ)
- (ਈ) ਇਹ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ _____ ਬੁਝਾਰਤ ਹੈ। (ਨਵੀਂ / ਪੁਰਾਣੀ)
- (ਸ) ਇਹ ਬੁਝਾਰਤ ਤਾਂ _____ ਵਰਗੀ ਹੈ। (ਕਵਿਤਾ / ਗੀਤ)
- (ਹ) ਭੋਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ _____ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ।
(ਆਦਮੀ / ਬੁਝਾਰਤਾਂ)

4. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ਉ) ਲਾਈਬ੍ਰੇਗੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

(ਅ) ਅੰਜੂ ਨੂੰ ਕੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ ?

(ਈ) ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਸਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ ?

(ਸ) ਕਿਹੜਾ ਪੰਛੀ ਬੱਦਲ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ ?

5. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਸਹਲੀ : ਸਹਲੀਆਂ ਛੁੱਟੀ :

ਪੰਛੀ : ਘੰਟੀ :

6. ਸੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਆਓ, ਸਕੂਲ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਚੱਲੀਏ।

7. ਆਓ ਬੁੱਝੀਏ:

(ਉ) ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜਾਨਵਰ।

ਬ		ਗੀ
---	--	----

(ਅ) ਸਮਾਂ ਦੱਸਦੀ ਹੈ।

ਘ	
---	--

(ਇ) ਭਾਰਤ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੰਛੀ ਹੈ।

	ਰ
--	---

(ਸ) ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਦੱਸਦਾ ਹੈ।

ਅ		ਬਾ	
---	--	----	--

(ਹ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ ਮਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਧ		
---	--	--

(ਕ) ਜੰਗਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ।

ਸੇ	
----	--

(ਖ) ਪਿਤਾ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ?

ਚਾ	
----	--

ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਬਾਲ-ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਸੁਣਾਓ।